

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLMOUCI

PEDAGOGICKÁ FAKULTA

Ústav pedagogiky a sociálních studií

Bakalářská práce

Barbora Krainová

Kriminalita mládeže a její prevence

Olomouc 2014

vedoucí práce: Mgr. Tomáš Kadlec

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracovala samostatně a že jsem použila jen uvedeníh pramenů a literatury.

V Olomouci dne 16. dubna 2014

.....
Barbora Krainová

Děkuji Mgr. Tomášovi Kadlecovi za odborné vedení mé bakalářské práce, za konzultace, cenné rady a za kvalitní a přínosnou metodickou pomoc, kterou mi poskytl při zpracování této bakalářské práce.

Úvod	6
1. Sociální deviace.....	8
2. Mládež.....	10
2.1. Charakteristika současné mládeže	12
2.2. Kriminalita mládeže.....	15
2.2.1. Dynamika vývoje kriminality mládeže.....	15
2.2.2. Příčiny vzniku kriminality mládeže.....	16
2.2.2.1. Vliv rodiny	16
2.2.2.2. Vliv školy	19
2.2.2.3. Vliv vrstevníků.....	20
2.2.2.4. Vliv médií.....	20
2.2.2.5. Dědičnost.....	21
2.2.2.6. Biologické faktory.....	21
2.2.3. Struktura kriminality mládeže	21
2.2.3.1. Majetková kriminalita	21
2.2.3.2. Násilné trestné činy	22
2.2.3.3. Mravnostní trestné činy.....	22
2.2.4. Typické rysy kriminality mládeže	23
2.2.5. Právní úprava kriminality mládeže.....	24
2.2.5.1. Výchovná opatření	25
2.2.5.2. Ochranná opatření	27
2.2.5.3. Trestní opatření	28
3. Prevence kriminality	30
3.1. Preventivní aktivity podle obsahového zaměření	30
3.1.1. Sociální prevence.....	30
3.1.2. Situační prevence.....	30
3.1.3. Viktimologická prevence.....	30
3.2. Preventivní aktivity podle okruhu adresátů	31
3.2.1. Primární prevence.....	31
3.2.2. Sekundární prevence.....	31
3.2.3. Terciární prevence	31
3.3. Způsob organizace preventivních aktivit v České republice	32
3.4. Prevence kriminality mládeže.....	33

3.5.	Postavení školy (učitele) v rámci prevence kriminality.....	34
3.5.1.	Efektivní primární prevence	35
3.5.2.	Realizace prevence kriminality ve školách	36
4.	Praktická část.....	38
4.1.	Olomoucký kraj	39
4.1.1.	Kriminalita v Olomouckém kraji.....	39
4.1.1.1.	Rok 2010	40
4.1.1.2.	Rok 2011	41
4.1.1.3.	Rok 2012	42
4.1.1.4.	Rok 2013	42
4.2.	Ústavy pro výkon ochranné výchovy v Olomouckém kraji	43
4.2.1.	Dětský diagnostický ústav, středisko výchovné péče, základní škola a školní jídelna, Olomouc-Svatý Kopeček	43
4.2.2.	Dětský domov se školou, základní škola a školní jídelna Veselíčko1	44
4.2.3.	Výchovný ústav, dětský domov se školou, základní škola a střední škola, Dřevohostice, Novosady 248	44
4.2.4.	Výchovný ústav, dětský domov se školou, základní škola a střední škola, Šumperk44	44
4.2.5.	Výchovný ústav, střední škola a školní jídelna, Žulová, Komenského 154	45
4.3.	Prevence kriminality mládeže v Olomouckém kraji.....	45
	Závěr.....	49
	Seznam použitých zdrojů.....	51
	ANOTACE	56

Úvod

Jako téma své bakalářské práce jsem si vybrala „Kriminalita mládeže a její prevence“. Hlavně z toho důvodu, že v současné době stále častěji slýcháme informace zabývající se problematikou kriminality mládeže a dětí. Také se snižuje věk i agresivita dětí, které tyto trestné činy, přestupky a jiná jednání nežádoucí pro společnost páchají. Tyto jevy mají negativní vliv na celou společnost. Je zapotřebí, aby se těmto jevům zabránilo již v brzkém věku. Děti jednou vyrostou, budou z nich dospělí jedinci a v případě, že by se tomuto vývoji nezabránilo již v počátečních stádiích, tj. v dětství, kde se zárodky tohoto negativního chování vyvíjí, bude se toto chování a jednání s těmito jedinci nést celý život. Proto musíme na děti již od malička působit preventivně. Nejenom rodiče, ale celá společnost – škola, média, atd. A vzhledem k tomu, že jsem se před 2 lety stala matkou, chtěla jsem se dozvědět o této problematice více, zejména proto, abych již ve výchově mohla nějak ovlivnit to, aby se mé dítě vyhnulo kriminální dráze. Tudiž cílem mé teoretické části práce je popis a vysvětlení specifík kriminality mládeže a její prevence.

V první kapitole mé práce se věnuji problematice sociálních deviací. Výskyt těchto jevů ve společnosti mohou mít negativní vliv na fungování celé společnosti, tudíž je zapotřebí si tuto problematiku objasnit.

Ve druhé kapitole se blíže zabývám oblastí mládeže a s ní souvisejícími zvláštnostmi této specifické skupiny společnosti. Tak jako každá generace, má také své specifické rysy i mládež, kterým se zde věnuji. Ve druhé části této kapitoly je rozpracována oblast kriminality mládeže. Zabývám se zde dynamikou vývoje kriminality mládeže po r. 1989, protože od této doby tento jev masově narůstá, je viditelnější než v dřívější době a zvyšuje se i brutalita a agresivita těchto pachatelů. Mezi zvláštnosti páchání trestné činnosti mladistvými pachateli je i to, že dělají mnoho zbytečných chyb. Souvisí to s jejich odlišným stupněm somatického a psychického vývoje oproti dospělým pachatelům. Těmto typickým rysům delikvence mládeže se věnuji v následující části mé práce. Dalšími důležitými body, kterými se v této kapitole zabývám, je také problematika příčin vzniku delikventního jednání mládeže. Dítě se přece nerodí již jako delikvent, ale ovlivňuje ho celá řada faktorů, které mohou mít vliv na toto chování. Mezi činitele, kteří mají nejvýraznější vliv na kriminální kariéru mládeže je rodina, škola, vrstevníci a média. Dále nelze opomenout ani strukturu činů, které tyto páchají a jaké tresty mohou za tato jednání obdržet.

Obsahem třetí kapitoly je problematika prevence kriminality. Je to oblast, která je velice důležitá, protože podle mého názoru by kriminalita mládeže, ale i celková kriminalita byla

bez této oblasti jevem absolutně nekontrolovatelným a nezvladatelným. Je zapotřebí, aby se s prevencí začalo již od malička, aby se vůbec předešlo kriminálnímu jednání. Zde má velký význam nejen rodina, ale také škola.

Poslední částí mé práce je praktická část. Cílem praktické části je aplikovat výše popsané teoretické poznatky do praktické podoby s ohledem na území Olomouckého kraje. Budu se zde věnovat, formou analýzy sekundárních dat, zejména stavu kriminality mládeže v Olomouckém kraji v letech 2010 – 2013, struktuře činů, které byly na území Olomouckého kraje v těchto letech spáchány mládeží, ústavy, kde lze vykonat v Olomouckém kraji ochrannou výchovu a preventivním aktivitám probíhajících v rámci Olomouckého kraje. Tyto data, které budu ve své práci prezentovat, jsem získala zejména ze statistik Policejního prezidia ČR.

1. Sociální deviace

„Studiem sociální deviace se zabývá celá řada vědních oborů, např. právo, etika, medicína, psychologie, kriminologie a řada jiných. V rámci sociologie je na tuto problematiku zaměřena zejména samostatná disciplína sociologie deviantního chování. Tato disciplína se zabývá rozborem a teorií všech forem chování, které se odchyľují od společenských norem. Zkoumá především odchylky ve smyslu společensky nežádoucího, odmítaného nebo dokonce kriminálního chování, vždy však ze sociologického úhlu pohľadu. Pojem sociální deviace se začal používat v americké a britské sociologii ve 40. letech minulého století. Dříve se používaly pojmy, jako anomie, sociální patologie nebo sociální dezorganizace“ (Dubský, Urban, 2005, s. 41).

„Termínem sociální deviace rozumíme porušení nebo podstatnou odchylku od některé sociální normy, případně od skupiny sociálních norem, porušení formálních očekávání případně neformálních požadavků kladených na lidské chování v dané společnosti“ (Munková, 2001, s. 9).

Sociální normu v sociologii nezahrnují jen zákony, ale i náboženské a etické normy, normy vztahující se k určitým zvykům, obyčejům a rituálům ve společnosti. V případě, že tyto normy společnosti jsou dodržovány a respektovány mluvíme o konformním chování a v případě, že se toto chování od těchto norem různě odchyluje, hovoříme o deviantním chování.

Deviace se mění v závislosti na kulturním prostředí, na sociálním prostoru a čase. „Dále je důležité připomenout, že lidské chování se může odchylovat od sociální normy jak ve smyslu jejího dodržování až do krajnosti (pozitivní deviace), např. militantní abstenství, tak ve smyslu jejího absolutního porušení (negativní deviace), např. alkoholismus“ (Munková, 2001, s. 9).

„Normy můžeme respektovat na základě vlastního přesvědčení o jejich správnosti, ale většinou budeme pravidla dodržovat proto, že s jejich porušením je spojena **sankce**. Všechny sociální normy jsou doprovázeny sankcemi, které slouží jako ochrana proti nekonformitě“ (Mühlpachr, 2002, s. 7). Sankce jsou všechny mechanismy, které vedou k posílení sociálních norem ve vědomí lidí prostřednictvím odměn, tzv. pozitivní sankce, nebo v sociologii více využívaných negativních sankcí, tj. trest za porušení normy. Jednotlivé sankce jsou vyměřovány podle míry formalizace. Tyto sankce dělíme na formální. To jsou sankce tam, kde existuje speciální skupina lidí nebo organizace, jejímž úkolem je zajišťovat, aby určitý druh norem byl dodržován, nebo neformální sankce, které více spočívají na spontánní reakci

okolí než na organizovanosti. Ne vždy však jsou tyto normy dodržovány přesně. Většinou každý z nás již několikrát normu porušil a je na společnosti, zda bude toto jednání člověka tolerovat. Toto nazýváme tolerančním limitem, tj. míra variability snášenlivosti k chování a dodržování norem druhými jednotlivci. V každé společnosti se liší rozsah sociálního chování, které do tolerančního limitu spadá.

„V případě, že jsou odchylky v chování obecně nebezpečné, škodlivé, ohrožující jednotlivce, nebo celou společnost, její fungování a stabilitu, označujeme je za **sociálně patologické** (Zich, 2009, s. 37).

Dle Fischera se sociální patologie zabývá zákonitostmi takových projevů chování, které společnost hodnotí jako nežádoucí, protože porušují sociální, morální či právní normy. Jedná se o nezdravé, nenormální, obecně nežádoucí společenské jevy, tzn. společensky nebezpečné, negativně sankcionované formy deviantního chování. Jako první začal pojem sociální patologie používat významný anglický filozof a sociolog Herbert Spencer (1820 – 1903).

Stanovení, co je patologické a co není, se odvíjí od pojetí normality akceptované v dané společnosti. Vymezení pojmu, co je to normalita je velice obtížné. Každý obor tento pojem vysvětluje jinak. Dle sociologického slovníku je **normalita** vymezena jako protiklad anomie, jako stav, kdy jednotlivci, skupiny či celá společnost přiměřeně respektují ustavené systémy hodnot a norem. V užším slova smyslu lze normalitu chápat jako pouhou absenci úchylnosti či v širším slova smyslu jako výraz optimálního stavu organismu či systému. Podstatnou část sociální patologie tvoří zjevné deviantní chování. Mezi tyto zjevné sociálně patologické jevy patří např. alkoholismus, sebevražednost, prostituce, patologické hráčství, homosexualita, nezaměstnanost, kriminalita, narkomanie, drogové závislosti, násilí, agresivita a mnoho dalších. A těmto fenoménům dnešní doby se nevyhne ani naše mládež.

2. Mládež

„Životní etapa mezi dětstvím a dospělostí se nazývá mládím nebo obdobím mládeže. Jedinci nacházející se právě v této fázi života jsou pokládáni za členy sociální skupiny zvané mládež. Mládež na rozdíl od mládí není biologickým fenoménem, ani přírodním produktem, nýbrž sociokulturním jevem, jehož formy se odrážejí v historicko-společenské dimenzi, tzn. historicky měnící se seskupování mládeže, měnící se sociální postavení a právní vztahy, ale i každodenní a kulturní praktiky projevující se ve způsobu života mladých lidí.“ (Kraus, 2006, s. 9)

„Mládež lze považovat za specifickou sociální skupinu, která není ještě plně výkonná ve sféře pracovní ani ve sféře společenské. Představuje tu část populace, která již není dětmi a nepatří ještě mezi sociálně dospělé“ (Kraus, 2006, s. 9) Na tuto roli se mládež teprve připravuje.

Každý vědní obor má své vymezení pojmu mládež a pro zpřesnění tohoto pojmu si můžeme uvést např. definici z Pedagogického slovníku. „Mládež je sociálně demografická skupina charakterizovaná určitými společnými znaky biologickými, psychickými, sociálními a ekonomickými. Je to sociální skupina tvořená lidmi ve věku přibližně od 15 – 25 let, kteří již ve společnosti neplní role dětí, avšak společnost jim ještě nepřiznává role dospělých. Má charakteristický způsob chování a myšlení, jiný systém vzorů, norem a hodnot. Každá generace mládeže reprodukuje některé kulturní hodnoty dané společnosti, jiné odmítá a vytváří hodnoty nové. Proto vzniká v průběhu socializace mládeže určité napětí, vyvolané její větší schopností prosazovat nové věci, ale menší ochotou společnosti tyto změny připustit“ (Průcha, Walterová, Mareš, 2003, s. 125).

„Je to období je poměrně dlouhé a složité v tom, že představuje proces, při kterém se jednoznačně závislý jedinec formuje na relativně nezávislého jedince (dospělého), který za sebe přebírá plnou odpovědnost“ (Kraus, 2006, s. 12).

„Tento složitý proces bývá označován jako sociální zrání. Je to proces vývojových změn jedince, který probíhá pod tlakem měnící se pozice a rolí, vedoucí k postupné proměně objektu společenské péče ve společenský subjekt. V tomto období dochází k vývojovým změnám v chování a vědomí v souladu s měnícím se postavením ve společnosti, k utváření základní motivační struktury a hodnotové orientace“ (Kraus, 2006, s. 12).

Nejvýznamnějšími změnami tohoto období jsou změny v oblasti psychické a sociální, i když nelze opomenout ani změny v oblasti somatické. Somatickým změnám v období

dospívání se blíže nebudu věnovat z důvodu rozsáhlosti dané problematiky a nejsou ani tak důležité pro popis charakteristických rysů této sociální skupiny.

V oblasti psychických změn dochází zejména ke změnám v oblasti poznávání. Zdokonaluje se logické myšlení, logická paměť, analyticko-syntetické vnímání realit, rozvoj abstraktního myšlení tzn., že nastává prudký rozvoj intelektových schopností a intelektové výkonnosti, což vede k silnější potřebě sebeuplatnění, seberealizace, osobní nezávislosti a emancipace.

V citové oblasti dochází u dospívajících k vyšší citové labilitě, zvyšuje se citová reaktivita. Mnoho dospívajících zažívá pocity vnitřní nejistoty, úzkosti, nerozumí svým pocitům, apod. Kromě toho se rozšiřuje spektrum citového vnímání, zejména intenzivnějšího vnímání eroticko-sexuálních, sociálních a estetických podnětů.

V sociální oblasti dochází ke změnám v souvislosti s větší potřebou dospívajících vytvářet si nové kontakty, vztahy se svými vrstevníky. Tyto vztahy bývají velice intenzivní. Často také dochází ke změnám ve vztazích s rodiči a dospělými autoritami. Dospívající se snaží osamostatnit, mají vlastní názory, představy, obtížněji uznávají kompromisy, mají často tendence negovat jednání ostatních. Neradi přijímají kritiku a mají tendence řešit situace radikálněji. Zvláště podrážděně většinou reagují na starostlivé, sledující pohledy, poznámky či gesta rodičů i vychovatelů. Tato nedůtklivost, podrážděnost, přecitlivělost však naznačuje, že toto období je provázáno značným napětím a úzkostí a že dosud nebyly vytvořeny obranné mechanismy.

V souvislosti s tímto „bouřlivým“ obdobím může docházet k celé řadě konfliktů, negativních vlivů a jevů. „Celé období mládí s sebou nese řadu rizikových faktorů. Jedná se např. o nedostatečné uvolňování dětských vazeb dospělými autoritami s dospívajícími, které vede k vnitřnímu napětí. Dochází často k selhávání při naplňování jednotlivých rolí souvisejících s postupným nabýváním dospělosti, ale také k selhávání dospívajícího ve vytváření uspokojivých vztahů s vrstevníky. Důsledkem může být odmítnutí skupinou a to může vést k deviantnímu chování, přijímání norem antisociálních skupin či k sociální izolaci. Typické jsou problémy, a někdy dlouhodobého rázu, ve vztahu ke druhému pohlaví, neschopnost vytvořit a udržet uspokojivý partnerský vztah a to může být spojeno s poruchami sexuální identifikace. Charakteristický je také nedostatečný vývoj pocitu osobní identity, vnitřní zmatek, citová dezorientace vedoucí k pocitům méněcennosti, bezmocnosti. Důsledkem může být opět deviantní jednání (projevy agresivity, drogy, apod.)“ (Kraus, 2006, s. 13).

2.1. Charakteristika současné mládeže

Jaká je současná mládež? Je horší, než jsme byli my, naši rodiče, prarodiče? Jestli je nebo není horší, nelze jednoznačně určit, protože každá generace mládeže je jiná, má jiné možnosti. „V současném světě získává mladý člověk (v našich podmínkách to vzhledem k předcházejícím poměrům platí obzvláště) nepochybně více svobody, má širší rozhled v důsledku vzdělávání, cestování, moderní techniky, atd. Individuálně může volit v různých oblastech (zaměstnávání, trávení volného času, partnera). Zároveň očekávání mládeže naráží na meze společenských podmínek. Řada jevů jako nedostatek učebních míst, omezené možnosti v přijetí na konkrétní vysokou školu, o kterou mám zájem, hrozba nezaměstnanosti, apod. výrazně snižují možnosti samostatného rozhodování“ (Kraus, 2006, s. 14).

Současná mládež vstupuje do světa značných rizik. Kvalifikace, vysvědčení ani diplom není zárukou uplatnění a životních jistot. Tudiž nemají mladí jistou pozici. Část mladé generace někdy vidí ve vzdělávání jistou ztrátu času. Současný život běží příliš rychle, chybí žádoucí vzory, ideály pro jednání a tak se celý proces sociálního zrání redukuje na praktické žití. Výsledkem je to, že mladí žijí velmi často ze dne na den, bez dlouhodobějších cílů, život bez výraznějších duševních hodnot, bez hodnotného prožívání volného času. Cílem současné mládeže je žít naplno přítomností, bez zábran. Jejich život postrádá hlubší citové prožitky. Proto se společnost snaží prostřednictvím starších generací předávat nastupující generaci sociální zkušenost, tradice, ideologii a program dalšího rozvoje společnosti s cílem, aby mladá generace rozvíjela společnost.

Velkou problémovou oblastí může být pro mládež nezaměstnanost, nadměra volného času a příslušnost k určité menšině.

Nezaměstnanost

Jednou z nejrozšířenějších hrozeb pro současnou mládež je relativně nejvyšší stupeň nezaměstnanosti. Rizikové je to, že dosud nemají vypracované pracovní návyky, nemají žádné praktické zkušenosti a rovnou po škole se stávají nezaměstnanými. Z tohoto důvodu jim může hrozit dlouhodobá nezaměstnanost. Dlouhodobá nezaměstnanost je velice nebezpečná, zvláště u mladé populace a může mít mnoho negativních důsledků. Jedním je existenční závislost na rodině. Toto může vést, v případě že, rodina z nejrůznějších důvodů nechce nebo nemůže tyto mladé finančně podporovat, k páchání trestné činnosti, např. krádeže, vloupání, vydírání, nedovolená výroba a držení omamných a psychotropních látek a jedů, atd. Dalším negativním důsledkem může být, že nemohou rozvíjet své schopnosti a

dovednosti a netvoří si potřebné pracovní návyky a tudíž se může stát, že se nezaměstnanost stane jejich životním stylem. Zvyknou si na roli nezaměstnaného a na podporu, kterou dostávají. Někdy získají finanční příspěvek i od rodičů. Za těchto okolností pak nejsou motivováni k hledání zaměstnání. A dále nezaměstnanost zvyšuje riziko vzniku asociálního chování. Nadbytek času, nuda, nedostatek programu a povinností často přispívají u mladých lidí k rozvoji nežádoucích forem chování. Někteří mladí lidé se sdružují do part, užívají drogy a chovají se vandalsky. Mají pocit, že společnost je nepřijala, neposkytla jim šanci získat zaměstnání, a oni tudíž nemusí respektovat její normy.

Volný čas

„Jedním ze souvisejících vážných problémů je volný čas mládeže a jeho optimální využívání. Zkomplikoval se i a ztížil přístup k různým zájmovým aktivitám, ubylo možností (také profesionálních pracovníků) účelného ovlivňování volného času mladých lidí jako nejefektivnější primární prevence všech sociálních deviací“ (Veselá, 2003, s. 13). Dříve mládež trávila volný čas např. četbou, zažíváním různých dobrodružství, hráli si např. na indiány, kteří byli hrdiny z knížek, které četli, apod. Dle výzkumů Saka dnes mládež tráví čas především hraním her na počítačích, na internetu a nově většinu času tráví na Facebooku. Dále hodně tráví svůj volný čas sledováním televize, popř. touláním se po venku. Hry, které hrají, jsou především „střílečky“, které dokonce lze v současné době hrát online, tedy mnoho hráčů mezi sebou hrají hry, navzájem se nevidí, někdy i neznají. Vidí se pouze jako „panáček na monitoru“ a střílejí po sobě, což může špatně ovlivňovat psychiku dětí. Nejednou se v tisku psalo o dětech, které se „připodobňovali“ hrdinům z těchto her a páchali trestnou činností podle svých „hrdinů“. Nehledě na to, že může rozvoj této techniky s sebou nést riziko závislosti. To samé souvisí se sledováním televize. Dříve mládež sledovala filmy o různých dobrodružstvích, westerny, „kovbojky“ a z toho vyplývali i daní hrdinové. V současné době děti sledují různé sci-fi filmy, thrillery, ve kterých je mnoho záporných hrdinů, střílení, nereálné situace, triky, apod. A o četbě ani nemluvě. Když už v současné době „dítě“ čte, tak je to jen časopis, popř. komiks.

Novým způsobem trávení nadměry volného času je konzumace drog, může to být např. pití alkoholu, kouření, kouření marihuany, apod. Tato problematika je podle mého názoru nejviditelnější o prázdninách, kdy se všude po sídlištích potulují různé skupinky 14-18letých „dětí“, kteří konzumují alkohol, kouří a dělají nepořádek, místo toho, aby někde vydělávali peníze na brigádách. Veškeré tyto problémy mohou vést ke kriminalitě mládeže.

Příslušnost k určité menšině

„Hodnotové a jiné rozporů mezi kulturou a subkulturou, majoritní společností a minoritou přináší sociální napětí, které z hlediska determinace sociálního chování nejsou vůbec zanedbatelné. Destruktivní dopad může mít způsob komunikace a koexistence kulturní minority a majority. Odlišný životní styl jiné kultury nebo etnika je nezřídka veřejností percipovaný. Všechny formy diskriminace (i pozitivní) kulturních a subkulturních minorit jen podporují uzavírání menšinových skupin. Tím přímo brání jejich příznivé integraci s majoritní kulturou. Když snaha o integraci narazí na odmítání, negativní postoj se posiluje. Když se snaha ze strany minority neobjeví, následuje negativní zpětná vazba. Po negativní reakci není možno očekávat vstřícný krok. Z toho se lehko vytváří uzavřený kruh oboustranného obviňování. Výsledkem je opět jen větší bariéra a polarizace vztahů. Některé kulturní minority v evropských krajinách vykazují jisté vyšší procento disociálního chování. Příslušnost k minoritě nepřímo vytváří složitější adaptaci jedince ve společnosti. Je na to mnoho přímých argumentů – vyšší nezaměstnanost, nižší pracovní výkon, nižší vzdělání a kvalifikace. Jsou však i nepřímé důvody – jako negativní vykreslování minority v médiích, zakořeněné předsudky, pocit ohrožení na obou stranách, diskriminace a nerovnoprávnost“ (Labáth, 2001, s. 65-66). U nás v České republice je takto ztotožňována zejména romská menšina, na kterou je veřejností nahlíženo jako na menšinu spojenou s pácháním kriminality.

2.2. Kriminalita mládeže

Kriminalita mládeže je velice diskutované téma v mnoha oborech nejenom v České republice, ale na celém světě. Je to jev, který je velice nebezpečný a je zapotřebí mu již od počátku zabránit nebo dělat vše proto, aby se tento jev nešířil dále a neprohluboval se. Zabraňuje-li se kriminalitě už od dětství, snižuje se kriminalita u dospělých. Je to většinou z důvodu, že pokud dítě páchá kriminalitu již v dětství, přenáší se toto chování do dospělosti a naopak.

„Řešení nepříznivého stavu ve vývoji kriminality dětí a mládeže vyžaduje plně respektovat skutečnost, že zásadní vliv na formování osobnosti dítěte má rodina. Pokud rodina neplní svou funkci, dítě zpravidla strádá, prožívá zklamání. Uspokojování jeho potřeb bývá ohroženo. V důsledku toho může mít problémy s orientací v mezilidských vztazích, může prožívat nedůvěru v sebe sama, může pochybovat o svých schopnostech a dovednostech. Takový jedinec zpravidla neumí čelit déletrvajícím neúspěchům a stresu, neumí přijímat odpovědnost za své chování. Vytváří si svůj vlastní svět s odpovídajícím systémem hodnot. Na základě tohoto stavu se u něj v důsledku spíše negativních životních zkušeností může vyvíjet nenávist a agresivita“ (Jedlička, 2004, s. 321). Tato nenávist a agresivita může vést k páchání trestné činnosti a k celkové kriminální dráze jedince.

„Kriminalitu (z lat. criminalis = zločinný, crimen = zločin) můžeme charakterizovat jako výskyt chování, které je v dané společnosti trestné. Jedná se o souhrn trestných činů, které se v konkrétní společnosti vyskytly a vyskytují. Jedná se o činy a chování sankcionovatelné podle trestního zákona, a to jak zjevné, tak latentní“ (Fischer, 2009, s. 156). V případě, že tyto činy páchají děti do 18 let, mluví se o delikvenci. Je to takové chování, které se netýká jen kriminality, ale zahrnuje i činy, které jsou tzv. jinak trestné, tzn. přestupky, trestná činnost osob ve věku mladším než 15 let a provinění (páchají mladiství).

2.2.1. Dynamika vývoje kriminality mládeže

Vývoj kriminality mladistvých, ale především dětí do 15 let je jednou z nejdynamičtějších oblastí kriminality v České republice“ (Zoubková, Moulisová, 2004, s. 103). Zvyšuje se také agresivita a brutalita při trestné činnosti. Nárůst v této oblasti se týká zejména majetkové kriminality, činů spojených s drogami a jinými závislostmi. Počet registrovaných trestných činů se v posledních dvaceti letech zvýšil čtyřnásobně. Násilná kriminalita vzrostla dvojnásobně a majetková kriminalita sedminásobně. Zlomovým obdobím nárůstu kriminality byla léta 1990 – 1993 v souvislosti se společenskými transformačními změnami a jejich negativními důsledky (uvolnění mravních a právních norem, nedokonalá

legislativa, mylné chápání demokracie, rychlé osvojení si konzumního stylu života, pokles životní úrovně, atd. a dále i oslabení primární prevence sociálně-patologických jevů ze strany primárních výchovných činitelů.

A že v posledních dvaceti letech došlo k explozi kriminality mezi mládeží, dokazuje také to, že se zvýšil počet stíhaných mladistvých a dětí tři a půl násobně, od roku 1990 vzrostl počet mladistvých pachatelů ve věku od 15 do 18 let o 100% a dětí ve věku do 15 let o 160%. Od roku 1989 vzrostl počet pachatelů do 18 let o 121%.

2.2.2. Příčiny vzniku kriminality mládeže

Příčiny vzniku a rozvoje kriminality a delikvence mají řadu faktorů. Nelze říci, že by za vznikem a rozvojem kriminality byla pouze jedna příčina. Jedná se o více faktorů, které jsou ve vzájemné interakci. „Dítě přichází na svět do konkrétních sociálních podmínek s určitým genetickým vybavením a určitými dispozicemi, které jsou předem těžko jednoznačně odhadnutelné“ (Novotný a kol., 2004, s. 388). Existují činitelé, kteří chování jedince ovlivňují. Tito činitelé mají vliv na to, jak se člověk vyvíjí při osvojování sociálních vzorců a rolí a také mohou sloužit jako modely lidského jednání. K těmto činitelům socializace řadíme rodinu, školu, vrstevníky, média – vnější faktory. Mezi vnitřní faktory, které mohou ovlivňovat kriminalitu, řadíme dědičnost, biologické faktory.

2.2.2.1. Vliv rodiny

Rodina je primárním činitelem socializace, který má trvalý a významný vliv na celkový vývoj jedince. „Asociální či antisociální projevy mladého člověka mají závažnou souvislost s poruchami rodinného prostředí. Obecně lze konstatovat, že - ať již z jakéhokoliv důvodu - nestabilní rodinné zázemí vytváří rizikové předpoklady kriminální kariéry dítěte“ (Novotný a kol., 2004, s. 391). „Proto je nesmírně důležité, jaké kvality tato rodina je, do jaké míry je rodina schopna přiměřeně zajistit s věkem fyzické a duševní potřeby dítěte, rozvíjet jeho vrozené schopnosti a tlumit negativní sklony“ (Novotný a kol., 2004, s. 391). „Rodina je v podstatě mikrosvět, vzorová společnost, ve které si dítě osvojuje základní vzorce chování, návyky, dovednosti a strategie, které jsou pak rozhodující pro jeho orientaci ve společnosti, především v interpersonálních vztazích. A to jak v pozitivním, žádoucím smyslu, tak ve smyslu negativním“ (Lovasová, L. a kol., 2006, s. 16). Důležité je také, zda jsou rodiče připraveni či nepřipraveni na výchovné poslání, zda dítě je chtěné nebo nechtěné, zda chybí mužský nebo ženský vzor, dále též příchod nového partnera do rodiny a vzdělanostní úroveň rodiny.

„K problematickému psychosociálnímu vývoji dítěte dochází nejen v rodinách kriminálních, alkoholiků, toxikomanů a lidí, kteří principiálně nemají zájem pracovat, ale i všude tam, kde chybí láska, pocit bezpečí, kde výchovu provází nedůslednost nebo nezdravé ochranářství nabízející dítěti vše, na co si vzpomene. Klíčovým činitelem zdravého vývoje dítěte je kvalita vztahu mezi ním a matkou, později mezi ním a otcem a samozřejmě i mezi dalšími členy rodiny.

Děti, jejichž potřeby nejsou dostatečně uspokojovány nebo které naopak dostávají od rodičů vše, co chtějí, aniž by pro to musel cokoli udělat, mívají často vážné problémy v komunikaci se svým sociálním okolím, chybí jim základní životní jistoty a pozitivní vzory. Těžko se, především v období dospívání, orientují v sociálních situacích, nedomýšlejí důsledky svého chování, bývají zranitelné a sociálně nevyzrálé. Jejich prožívání bývá často spojené s prázdnotou, beznadějí a často i s permanentní nudou. Snahy o únik z takto depresivně laděného vnitřního světa mohou mít pro ně nepříznivé důsledky. Zpravidla náhoda rozhoduje o tom, jestli začnou užívat drogy, páchat trestnou činnost, seberealizovat se v projevech davové agresivity nebo zda zvolí jinou formu sebedestruktivního chování.“ (Jedlička, 2004, s. 322)

Dle výše uvedeného můžeme konstatovat, že se ve společnosti objevují dva typy rodin, ze kterých vychází mladí delikventi. Na jedné straně je to rodina, která se pohybuje na pokraji sociálního spektra. Má existenční a finanční potíže, problémy se zaměstnáním. „Děti, jejichž rodiče žijí v chudobě, jsou znevýhodněny dříve, než se narodí. Matky těchto dětí nemusí mít v době těhotenství dostatečnou výživu a nemohou si dovolit kvalitnější péči jako matky majetnější. Stejně tak je mnohem pravděpodobnější, že dítě ze sociálně slabší rodiny bude mít nějaký fyzický handicap. Současně hrozí větší riziko, že děti budou zneužívané a zanedbávané. Těmto dětem se obvykle dostává nedostatečného nebo nekvalitního vzdělání. K situaci dítěte ze sociálně slabší rodiny se vyjadřuje i Katrňák, který uvádí, že u dítěte, které je vychováno v nižší sociálně postavené rodině hrozí, že bude žít stejně jako jejich rodiče, tzn. bez vzdělání, s nízkou sociální prestiží a v ekonomických potížích“ (Skopalová, 2010, s. 9 - 10).

Na straně druhé, se mohou stát delikventy mladí, kteří žijí v rodinách úplných a relativně stabilních. Rodiče nemají čas na děti, jsou pracovně zaneprázdněni. Tyto děti jsou pak většinou vychovávány k tomu, že hlavním měřítkem je majetek a ve společnosti se prosadí jen ten, „kdo má ostré lokty“. Také můžeme tento jev označit jako „zlatá mládež“. „Tato tzv. „zlatá mládež“ mívá často pocit nedotknutelnosti a nestíhatelnosti, nudí se a hledá vzrušení za

každou cenu. I tento životní postoj může vyústit v trestnou činnost, v alkoholovou či drogovou závislost nebo v jiné sociálně patologické jevy“ (Novotný a kol., 2004, s. 395).

Rizikovým faktorem nemusí být jen postavení rodiny ve společnosti, ale také to jak rodina funguje jako celek. „Z hlediska společnosti plní rodina řadu funkcí: biologických, ekonomických, sociálních, psychologických. V případě, že některé z výše uvedených funkcí neplní, může se stát pro její příslušníky zdrojem případného negativního vývoje, poruch chování a vzniku a rozvoje sociálně patologických jevů. V takovém případě hovoříme o afunkční či dysfunkční rodině. Taková rodina není schopna zajistit normální vývoj dítěte a plnit požadavky společnosti na jeho výchovu. V dysfunkční rodině zpravidla existují mezi partnery napjaté vztahy. Ty narušují rodinné klima, respektive rodinnou soudržnost, bez níž je úspěšná výchova značně problematická. U některých méně odolných jedinců dochází vlivem těchto napjatých vztahů až k psychické traumatizaci“ (Fischer, 2009, s. 142). Mezi rodiči se často vyskytují hádky a toto soužití většinou končí rozvodem. Právě rozvod rodičů může mít na duševní vývoj dítěte výrazný vliv, zejména v období pubescence a adolescence. Dítě potřebuje zejména v tomto období pocit jistoty a bezpečí, o který tímto přichází. „Děti z dysfunkčních rodin se velmi často potýkají s pocity psychické deprivace. Ta vzniká následkem dlouhodobého neuspokojování citových potřeb. Takové děti se pak často vyznačují některými psychickými zvláštnostmi, někdy až poruchami negativně ovlivňujícími jejich postupné zařazování do společnosti. Rodiče se jim většinou nevěnují tak, jak by měli, a nesledují důsledně náplň a trávení jejich volného času. Případná výchovná opatření nemají větší účinnost. Většinou přicházejí pozdě a navíc bývají často neadekvátní (tělesné tresty, striktní zákazy, apod.). Při řešení obtížných životních situací tyto děti poměrně často selhávají a mnozí se v důsledku toho obrací k alkoholu a k drogám, ale i k závažnějším sociálně patologickým formám chování“ (Fischer, 2009, s. 144).

Další kategorií dětí, které jsou ohroženi delikvencí, jsou děti, které vyrůstaly v kolektivních ústavních zařízeních. Tyto děti rodinné prostředí vůbec nepoznaly, obvykle prošly celou sérií náhradních domovů. Toto vede k jejich deprivaci, mají oslabenou schopnost navazovat vztahy a nalézat v nich uspokojení, mají i oslabený smysl pro civilní život. Jejich delikventní chování může být projevem jejich naivity a vrstevnického vidění světa. Neměly totiž téměř žádné „vzory běžného života“. Jejich adaptace na ústav je samozřejmě lepší než adaptace na samostatný život mimo ústav, proto pro ně může být vazba i vězení vlastně známým prostředím, které nevědomky upřednostňují před náročnou samostatností života na svobodě.

Velmi závažným problémem, který předurčuje mladé k delikvenci je život v rodině, ve které rodiče své děti navádějí, příp. nutí k delikventnímu chování. Rodiče ví, že tyto děti nelze potrestat. Někdy jsou dokonce i děti najímány za úplatu k páchání trestné činnosti.

2.2.2.2. Vliv školy

Dalším důležitým socializačním činitelem v oblasti výchovy jsou výchovná zařízení (od mateřské školy počínaje). Zde řadíme všechny typy škol, školní družiny, školní kluby. Dále domovy mládeže, střediska volného času, dětské domovy, dětské výchovné ústavy, atd. Ve škole tráví dítě značnou část dne a není to jen instituce, ve které děti získávají znalosti, ale je to hlavně instituce, kde se učitelé snaží o socializaci, osobnostní a morální rozvoj dítěte. Do příchodu do těchto zařízení žije dítě hlavně pod vlivem rodiny. Tento vliv rodiny nemusel být však vždy v souladu se správnými návyky, normami, hodnotami. „Pro mladé budoucí pachatele trestných činů je příznačné, že často vstupují do školního prostředí nedostatečně připraveni. Především tyto děti se odlišují – většinou v důsledku špatného výchovného působení rodičů či jejich nedostatečného dohledu - nekázní, nedostatečnými hygienickými návyky, malým zájmem o výuku, nedostatečnou slovní zásobou, netolerantním přístupem ke spolužákům, atp. Vzhledem k tomu, že se učitelé snaží z nových žáků vytvořit kompaktní celek od průměru se významně nelišících jedinců, dochází hned na počátku vstupu dítěte do školy k řadě závažných střetů mezi učitelem a žákem. Neukázněné nebo jinak zanedbané dítě bývá učitelem podvědomě interpretováno jako zlé, bývá často sankcionováno a vytlačováno na okraj třídy. Neukázněný žák bývá klasifikován špatnou známkou nejen z chování, ale často též z jednotlivých předmětů. Je totiž velmi obtížné (a vyžaduje to od učitele velkou zkušenost) odlišit důsledně faktickou úroveň znalostí od mnohdy neodpovídající formy, kterou je prezentována. Dochází tak často k jevu, který je nazýván stigmatizací, tj. k trvalému a neměnnému zařazení jedince do určité kategorie žáků s negativními charakteristikami. Takovéto zařazení má za následek prohloubení problémů mladého člověka, vytvoření bariéry mezi žákem a učitelem (případně spolužáky) a v konečném důsledku vyřazení možného preventivního, edukačního či reedukačního působení školy.

Neradostné a frustrující prostředí školy, napjatá atmosféra mezi učitelem a žákem, často existující distance mezi žákem a spolužáky, jakož i subjektivní i objektivní problémy se zvládnutím učiva (především tzv. školní fobie vznikající z neúměrného přetížení dítěte) vedou mladého jedince často k záškoláctví. V kriminologických výzkumech se ukazuje, že záškoláctví se výrazně často váže k nastoupení kriminální kariéry“ (Novotný a kol., 2004, s. 396 – 397).

2.2.2.3. Vliv vrstevníků

Za další rizikovou skupinu bývá považována vrstevnická skupina. I když dítě navazuje kontakty se svými vrstevníky již v předškolním věku, až v období puberty začíná vliv vrstevníků převažovat nad vlivem dospělých. Navazování kontaktů se svými vrstevníky je důležitý pro socializaci jedince. Je zapotřebí, aby jedinec měl vztahy s jedinci na stejné úrovni jako je on, vztahy bez nadřazenosti, jako jsou vztahy s rodiči, učiteli.

Výsledek socializace jedince závisí na kvalitě skupiny vrstevníků, se kterou se setkává. Vrstevníci mohou jedince ovlivnit jak pozitivně, tak negativně. Jedinci, kteří nejčastěji inklinují k delikventní partě, jsou ti, kteří žijí v rodině, ve které se vyskytují různé problémy. Dítě, především z dysfunkční rodiny, zažívá tolik potřebný pocit, že „konečně někam patří“. Parta vystupuje jako náhradní skupina za rodinné nebo školní prostředí, ve kterém jedinec nenachází to, co mu dává parta – pocit soudržnosti, uznání, bezprostředního přátelství. Ale ani v partě nebo ve vrstevnické skupině není jednoduchý „život“. V některých partách je zapotřebí dodržovat jistá pravidla, např. způsoby vyjadřování, úprava zevnějšku, druh preferované hudby, způsob chování k opačnému pohlaví, postoj ke škole, k rodičům, k penězům, k sexualitě, ke kouření, k drogám, k alkoholu. Toto „dodržování pravidel“ party může vést k páčání trestné činnosti. A pokud jedinec chce v partě zůstat, musí se takto chovat. Nejčastějšími skupinovými delikty jsou delikty proti majetku a vlastnictví. Kolikrát ale nejde o to něco ukrást, ale o experiment, riziko nebo zábavu, která situaci umožňuje.

2.2.2.4. Vliv médií

Média a zejména televize má na socializaci dnešních dětí a mládeže značný vliv. Děti sledují televizi nejvíce ze všech médií (dle výzkumů Saka 2 – 3 hodiny denně, někdy i více). Problémovou oblastí je zejména obsah vysílání. Dítě mnohdy nerozezná hranice mezi realitou a televizním světem, respektive virtuálním světem. „Svět moderních pohádek, který ovšem postrádá etické hodnoty pohádek tradičních, formuje (a deformuje) názory vyvíjejících se jedinců na to, co je a není morální či právní, co se dělá, jaký je opravdový život. Jsou oslavovány postupy, které využívají agresí jako běžný a akceptovaný prostředek lidské komunikace, podvodné a příživnické chování jako přijatelný způsob života jedince ve společnosti, navozují se pocity běžnosti deformovaných mezilidských vztahů, za normální se pokládají báje představy o erotice a sexu atp.“ (Novotný a kol., 2004, s. 386-387).

2.2.2.5. Dědičnost

Jeden z faktorů, který sice kriminalitu mládeže nezpůsobuje, ale může mít na ni vliv, je dědičnost. Jsou to určité genetické dispozice, které zvyšují pravděpodobnost, že na chování budou mít vliv další činitelé, bez kterých by se delikventní jednání neuskutečnilo. Tyto genetické vlohy snižují, resp. zvyšují práh pro působení vlivů prostředí. Vrozené dispozice jsou např. určité způsoby reagování, snížená sebekontrola, hyperaktivita. Vyšší míru tendence k delikventnímu jednání a kriminalitě mají jedinci, kteří jsou zvýšeně dráždiví. Tyto osoby mají vyšší míru impulzivity a nižší míru frustrační tolerance. Dále to mohou být určité biochemické a fyziologické poruchy v ontogenetickém vývoji. Souhrnně bychom je mohli označit jako rané poruchy a poškození centrální nervové soustavy. „Významnou úlohu ve vztahu k delikventnímu chování mají vybrané poruchy chování a emocí. Jedná se zejména o poruchy chování související s tzv. minimální mozkovou dysfunkcí (MMD), dále jsou to pak především problémy související s hyperkinetickými poruchami – jedná se o syndrom hyperaktivity (Attention Deficit Hyperactivity Disorder – ADHD)“ (Fischer, 2009, s. 158)

2.2.2.6. Biologické faktory

Mezi biologické faktory, které mohou mít výraznější vliv na kriminalitu, řadíme zejména pohlaví. „Muži se kriminality i delikventního chování dopouštějí mnohem častěji než ženy. Odborné prameny uvádějí srovnání četnosti kriminálního chování mužů a žen, vzájemný poměr se pohybuje 10:1. Důvod je spatřován ve větším významu více agresivního a sociálně dravého jednání pro dosažení seberealizace v případě mužů, zatímco pro ženy jsou účelné jiné vzorce chování. Další důvod je spatřován ve větší tendenci k agresivitě u mužů vzhledem k mužskému pohlavnímu hormonu, testosteronu“ (Fischer, 2009, s. 157).

Dalším významným faktorem, který může mít vliv na páchaní kriminality je věk. Jedinci, kteří páchají trestnou činnost, jsou většinou mladí lidé do 26 let.

2.2.3. Struktura kriminality mládeže

Strukturu kriminality můžeme rozdělit do čtyř skupin – majetková kriminalita, násilná kriminalita, mravnostní kriminalita a ostatní kriminalita, do které řadíme hospodářskou kriminalitu a ostatní trestné činy. Nejčastěji páchaná kriminalita mládeže a nejvíce rostoucí kriminalita páchaná mládeží v posledních letech je majetková kriminalita.

2.2.3.1. Majetková kriminalita

Nejčastější trestné činy, které mladiství a děti páchají, jsou různé druhy krádeží. Děti se dopouštějí zejména krádeží prostých, např. krádeže věcí z aut, krádeže jízdních kol a kapesní

krádeže. Dále také krádeže vloupáním. Někdy také bývají děti podněcovány rodiči, vrstevnickými skupinami k páchání této činnosti nebo jsou najímány osobami, které se zabývají organizovaným zločinem. V roce 2013 bylo dle statistik Policejního prezidia ČR spácháno dětmi od 1 – 17 let na území České republiky celkem 2 514 majetkových činů z toho 1 250 krádeží prostých a 1 045 krádeží vloupáním.

2.2.3.2. Násilné trestné činy

Dalšími trestnými činy, na kterých mají mladiství podíl, jsou násilné trestné činy. Dle Kriminologického slovníku se jedná o činy, kdy je úmyslně použito fyzické násilí vůči jiné osobě. Nejčastějšími násilnými činy, které páchá mládež, jsou loupeže a ublížení na zdraví. Můžeme zde ale řadit i šikanování. „Je to podoba agresivity formou verbální, fyzické nebo psychické agrese, krádeží, ničení věcí, pronásledování. Může mít i formu sexuálního obtěžování až zneužívání“ (Zoubková a kol., 2011, s. 178). Nejčastěji probíhá šikana ve školách.

Do násilné kriminality řadíme i vandalismus. „V užším slova smyslu se jedná o neúčelné ničení kulturních hodnot, v širším slova smyslu ničení a poškozování hodnotných předmětů náležejících společnosti, právnickým nebo fyzickým osobám. Pachatel nepřináší žádné materiální obohacení, pachatel jedná obvykle jen pro vlastní potěšení či potřebu odreagovat se“ (Zoubková a kol., 2011, s. 215). Nejčastěji se projevuje formou graffiti, demolování laviček, telefonních automatů, ničení náhrobků na hřbitovech.

V roce 2013 bylo spácháno mládeží na území České republiky 909 těchto činů z toho 10 vražd.

2.2.3.3. Mravnostní trestné činy

Jedná se o takovou skupinu trestných činů, jejichž typickým obsahem je protiprávní zasahování do sféry svobodného rozhodování o pohlavním styku, mravního a tělesného vývoje. „Typickým mravnostním trestným činem je pohlavní zneužívání bez užití násilí. K pohlavnímu styku většinou dochází po vzájemné dohodě aktérů trestného činu. Znakem, vyskytujícím se u těchto trestných činů, je náhodnost aktu. V takových případech je obtížně prokazatelná vědomost pachatele. Pachatel často netuší, že jeho oběť je mladší patnácti let, což můžeme připsat předčasné vyspělosti, zejména dívek. Významnou úlohu zde také hraje alkohol, který uvolňuje zábrany. Patří sem i dětská prostituce spojená s drogovou závislostí. Výjimkou však nejsou rodiče, kteří si prodáváním svých dětí vylepšují rodinné příjmy“ (Skopalová, 2010, s. 24).

V roce 2013 bylo spácháno mládeží na území České republiky 317 těchto činů.

Tab. č. 1: Struktura kriminality mladistvých podle obžaloby z trestného činu (zahrnuty jsou jen ty činy, jejichž absolutní počet překročil alespoň 100)

Trestný čin	Obžalováno mladistvých
výtržnictví	532
úmyslné ublížení na zdraví	296
loupež	445
vydírání	116
porušování domovní svobody	488
pohlavní zneužívání	136
krádež	1931
neoprávněné užívání cizí věci	212
poškození cizí věci (pomalováním)	130
poškození cizí věci (jiné)	338
neoprávněné držení platební karty	201
maření výkonu úředního rozhodnutí	153
řízení motorového vozidla bez oprávnění	736
nedovolená výroba a držení omamných a psychotropních látek a jedů	103
ohrožení pod vlivem návykové látky	105

Zdroj: Statistická ročenka kriminality za rok 2008

2.2.4. Typické rysy kriminality mládeže

Trestná činnost páchaná dětmi a mládeží je odlišná od jiných věkových skupin a vykazuje jisté typické rysy. Jsou to rysy, které mají souvislost s odlišným stupněm somatického a psychického vývoje, na rozdíl od dospělých. Existují společné znaky páchání delikvence.

„Jedním z nich je nedostatečná plánovitost přípravy trestného činu. Páchají skutky většinou bez promyšlené dlouhodobější přípravy. Svědčí o tom náhodnost místa, na kterém byl trestný čin spáchán, použití nevhodných nástrojů či potřeb pro získání nebo ukrytí lupy, volba špatného času pro provedení deliktu, nedokonalá konspirace a zastření stop. V neposlední řadě k těmto charakteristikám patří i potřeba pochlubit se svými činy na

veřejnosti či ve společnosti vrstevníků, což mnohdy vede k jejich dopadení. Mladí pachatelé se často nechávají svést náhle vzniklou situací či podnětem, nedoceňují vzniklé nebezpečí, mnohdy u nich hraje roli touha po dobrodružství a soutěživost, snaha prověřit si své síly a dovednosti“ (Novotný a kol., 2004, s. 380, 382).

Dalším znakem kriminality dětí a mladistvých je také to, že dané činy zřídka páchají samostatně. Častější jsou případy, kdy tyto činy jsou páchany více jedinci. Jedná se většinou o páchání trestné činnosti s vrstevnickou skupinou, důvodem může být např. souvislost s přijetím člena do skupiny, (jedná se zejména o drobné krádeže nebo poškozování cizí věci) nebo nuda, prosté zaplňování volného času nebo touha vytáhnout se před ostatními, soutěžit s nimi a něco dokázat ostatním členům party, posílit si sebevědomí.

Problematické je i u mladých pachatelů neschopnost odložit uspokojení svých potřeb na pozdější dobu nebo se některých potřeb vzdát. Pachatelé jsou puzeni rychle uspokojit své potřeby, tudíž jejich činy jsou nepromyšlené a jednoduše vypátratelné. Nejčastějším objektem zájmu či předmětem útoku jsou věci atraktivní pro mladé lidi, věci, které jsou módní či atraktivní k naplňování určitého životního stylu (alkohol, cigarety, módní oblečení, počítače, telefony apod.). Dále může být trestná činnost spojena s potřebou mladistvých toxikomanů získat si prostředky na drogu.

2.2.5. Právní úprava kriminality mládeže

Hlavní zákon, který upravuje podmínky odpovědnosti mládeže za protiprávní činy, které jsou uvedené v trestním zákoníku, opatření za takové činy, postup, rozhodování a výkon soudnictví ve věcech mládeže je zákon č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů.

„Tento zákon umožňuje nové přístupy v řešení antisociálního jednání mladých lidí. Již v § 2 citovaného zákona se zdůrazňuje, že projednáváním protiprávních činů dětí mladších 15 let a mladistvých má sledovat prvořadě to, aby se mladý člověk jednak zdržel dalšího páchání protiprávních činů a podle svých sil a schopností přispěl k nápravě újmy, která vznikla jeho protiprávním činem, jednak - a to zejména - aby si „našel společenské uplatnění odpovídající jeho schopnostem a rozumovému vývoji“ (Večerka a kol., 2009, s. 5).

„Zákon prioritně neusiluje o potrestání či izolaci mladého pachatele od společnosti, ale o zastavení jeho nastoupené delikventní dráhy, o vytvoření podmínek pro nápravu a odčinění spáchaných činů a o celkovou restauraci chybných socializačních procesů, které se spolupodílely na jeho aktuální antisocialitě. To vše se má dít především prostředky nesankční povahy, prostředky, které signalizují skutečný zájem společnosti o nápravu a začlenění

resocializovaného mladého jedince do pozitivních struktur společnosti“ (Večerka a kol., 2009, s. 5). Účelem zákona je pak dát k dispozici opatření, které vedou k přerušení antisociálního směřování jedince, dát mu možnost nápravy chybných činů a zejména pomoci mu nalézt sebe jako plnohodnotného člena lidského společenství.

Vždy by se měla hledat taková zákonná opatření při řešení problematiky antisociálního chování mladých lidí, které odpovídají jeho osobnosti, věku a rozumové a mravní vyspělosti, zdravotnímu stavu jakož i jeho osobním, rodinným a sociálním poměrům. Mladistvým lze ukládat pouze opatření výchovné, ochranné a trestní. S orgány činnými při tomto řízení spolupracují orgány sociálně-právní ochrany dětí a probační a mediační služba.

2.2.5.1. Výchovná opatření

Výchovné opatření může soud pro mládež uložit, pokud upustil od trestního opatření nebo upustil od podmíněného trestního opatření, nejdéle však na dobu tří let. Výchovné opatření může mít formu dohledu probačního úředníka, formu probačního programu, výchovné povinnosti, výchovného omezení, napomenutí s výstrahou. Výchovná opatření mají usměrňovat způsob života mladistvého, a tím podporovat a zajišťovat jeho výchovu.

Dohled probačního úředníka

Jedná se o pravidelné sledování chování mladistvého v jeho rodině a způsobu výchovného působení rodičů na něj, kontrola dodržování uloženého probačního programu a výchovných povinností a omezení uložených mladistvému. Dále je účelem dohledu probačního úředníka sledování a kontrola chování mladistvého, zaměřené zejména na zajištění ochrany společnosti a snížení možnosti opakování trestné činnosti, odborné vedení a pomoc mladistvému s cílem zajistit, aby v budoucnu vedl řádný život. Mladistvý, kterému byl uložen dohled probačního úředníka, je povinen spolupracovat s tímto úředníkem, plnit povinnosti, které jsou mu probačním úředníkem stanoveny, ve stanovených lhůtách se dostavovat na schůzky k probačnímu úředníkovi, informovat probačního úředníka o svém pobytu, zaměstnání, dodržování uložených výchovných omezení nebo povinností a jiných důležitých okolnostech pro výkon dohledu určených probačním úředníkem, nebránit probačnímu úředníkovi ve vstupu do obydlí.

Probační program

„Probačním programem se rozumí zejména program sociálního výcviku, psychologického poradenství, terapeutický program, program zahrnující obecně prospěšnou činnost, vzdělávací, doškolovací, rekvalifikační nebo jiný vhodný program k rozvíjení

sociálních dovedností a osobnosti mladistvého, a to s různým režimem omezení v běžném způsobu života, který směřuje k tomu, aby se mladistvý vyhnul chování, které by bylo v rozporu se zákonem, a k podpoře jeho vhodného sociálního zázemí a k urovnání vztahů mezi ním a poškozeným. Probační program schvaluje ministr spravedlnosti a zapisuje se do seznamu probačních programů vedeného Ministerstvem spravedlnosti“ (zákon č. 218/2003 Sb., § 17). Opět nad tímto programem je stanoven dohled probačního úředníka.

Výchovné povinnosti

Dále může soud uložit mladistvému výchovnou povinnost. Výchovnou povinností se rozumí zejména povinnost mladistvého, aby bydlel s rodičem nebo jiným dospělým, který je odpovědný za jeho výchovu, aby jednorázově nebo ve splátkách zaplatil přiměřenou peněžitou částku, kterou zároveň určí, na peněžitou pomoc obětem trestné činnosti poskytovanou podle zvláštního zákona, vykonal bezplatně ve volném čase společensky prospěšnou činnost určitého druhu, usiloval o vyrovnání s poškozeným, nahradil podle svých sil škodu způsobenou proviněním anebo jinak přispěl k odstranění následku provinění, podrobil se léčení závislosti na návykových látkách, které není ochranným léčením nebo zabezpečovací detencí podle trestního zákoníku, podrobil se ve svém volném čase vhodnému programu sociálního výcviku, psychologickému poradenství, terapeutickému programu, vzdělávacímu, doškolovacímu, rekvalifikačnímu nebo jinému vhodnému programu k rozvíjení sociálních dovedností a osobnosti mladistvého, který není probačním programem.

Výchovné omezení

Dalším typem výchovného opatření je výchovné omezení. Výchovné omezení se může týkat zejména omezení navštěvovat určité akce, zařízení nebo jiné pro mladistvého nevhodné prostředí, stýkat se s určitými osobami, zdržovat se na určitém místě, užívat návykové látky, přechovávat předměty, které by mohly sloužit k páchání dalších provinění, účastnit se hazardních her, sázek a hraní na výherních hracích přístrojích, měnit bez předchozího ohlášení probačnímu úředníkovi místo svého pobytu nebo měnit bez předchozího ohlášení probačnímu úředníkovi bezdůvodně svoje zaměstnání. Tato omezení nesmí narušit jeho přípravu na budoucí povolání, především plnění povinností souvisejících se vzdělávacím programem školy nebo výkon povolání či zaměstnání.

Napomenutí s výstrahou

Jedná se o důrazné vytknutí mladistvému v přítomnosti zákonného zástupce protiprávnost jeho činu a upozorní ho soud pro mládež na konkrétní důsledky, které mu hrozí v případě, že

by v budoucnu páchal další trestnou činnost. V případě tohoto výchovného opatření se na mladistvého po uložení tohoto pohlíží jako by nebyl odsouzen.

2.2.5.2. Ochranná opatření

Ochrannými opatřeními jsou dle zákona o soudnictví ve věcech mládeže ochranné léčení, zabezpečovací detence, zabránění věci nebo jiné majetkové hodnoty a ochranná výchova.

Ochranné léčení

Nařizuje se, pokud mladistvý spáchá čin ve stavu zmenšené přičetnosti, nezaviní si to užíváním návykových látek nebo není pro nepřičetnost trestně odpovědný a jeho pobyt na svobodě je nebezpečný. Dále může soud nařídit ochranné léčení tehdy, když mladistvý čin spáchal ve stavu vyvolaném duševní poruchou a jeho pobyt na svobodě je nebezpečný nebo zneužívá návykovou látku, spáchal trestný čin pod jejím vlivem nebo v souvislosti s jejím zneužíváním.

Zabezpečovací detence

Zabezpečovací detence se může uložit tehdy, jestliže soud upustí od potrestání z důvodu, že byl zločin spáchán ve stavu zmenšené přičetnosti nebo ve stavu vyvolaném duševní poruchou, a nelze přitom očekávat, že by uložené ochranné léčení s přihlédnutím k povaze duševní poruchy a možnostem působení na pachatele vedlo k dostatečné ochraně společnosti, a soud má za to, že zabezpečovací detence, kterou pachateli zároveň ukládá, zajistí ochranu společnosti lépe než trest. A dále může soud zabezpečovací detenci nařídit tehdy, když čin, který byl spáchán by naplňoval znaky zločinu, není pro nepřičetnost trestně odpovědný, jeho pobyt na svobodě je nebezpečný a nelze očekávat, že by uložené ochranné léčení s přihlédnutím k povaze duševní poruchy a možnostem působení na pachatele vedlo k dostatečné ochraně společnosti. Zabezpečovací detence se vykonává v ústavu pro výkon zabezpečovací detence se zvláštní ostrahou a s léčebnými, psychologickými, vzdělávacími, pedagogickými, rehabilitačními a činnostními programy a trvá, dokud to vyžaduje ochrana společnosti s tím, že se jednou za šest měsíců přezkoumává, zda důvody pro její další pokračování ještě trvají.

Ochranná výchova

Ochranná výchova může být uložena tehdy, když o výchovu mladistvého není náležitě postaráno a nedostatek řádné výchovy nelze odstranit v jeho vlastní rodině nebo v rodině, v níž žije, dosavadní výchova mladistvého byla zanedbána, nebo prostředí, v němž mladistvý

žije, neposkytuje záruku jeho náležité výchovy a nepostačuje uložení výchovných opatření. Ochranná výchova trvá nejdéle do dovršení osmnáctého roku mladistvého. V případě, že tato ochranná výchova nemá potřebný účinek, může soud toto opatření přeměnit na ústavní výchovu.

2.2.5.3. Trestní opatření

Za spáchané provinění může soud pro mládež uložit také trestní opatření. Lze uložit pouze tato trestní opatření: obecně prospěšné práce, peněžitá opatření, peněžitá opatření s podmíněným odkladem výkonu, propadnutí věci nebo jiné majetkové hodnoty, zákaz činnosti, vyhoštění, domácí vězení, zákaz vstupu na sportovní, kulturní a jiné společenské akce, odnětí svobody podmíněně odložené na zkušební dobu (podmíněné odsouzení), odnětí svobody podmíněně odložené na zkušební dobu s dohledem, odnětí svobody nepodmíněné.

Dále musí také tato opatření vzhledem k okolnostem případu a osobě i poměrům mladistvého napomáhat k vytváření vhodných podmínek pro další vývoj mladistvého a zároveň výkonem tohoto trestního opatření nesmí být ponížena lidská důstojnost.

U trestů odnětí svobody se trestní sazby snižují na polovinu s tím, že horní hranice trestní sazby nesmí překročit pět let a dolní hranice trestní sazby musí být větší než jeden rok. Nepodmíněné odnětí svobody mladistvého lze uložit jen tehdy, jestliže by s ohledem na okolnosti případu, osobu mladistvého nebo předchozí použitá opatření uložení jiného trestního opatření zjevně nepostačovalo k nápravě mladistvého. Pokud mladistvý spáchá čin, za který trestní zákoník dovoluje uložení výjimečného trestu a povaha a závažnost provinění je vzhledem k zvlášť zavrženíhodnému způsobu provedení činu nebo k zvlášť zavrženíhodné pohnutce nebo k zvlášť těžkému a těžko napravitelnému následku mimořádně vysoká, může soud pro mládež uložit mladistvému odnětí svobody na pět až deset let. Nepodmíněné tresty mladiství vykonávají odděleně od ostatních odsouzených ve věznicích nebo ve zvláštních odděleních pro mladistvé.

Tyto tresty, kterým jsem se výše věnovala, se ukládají za spáchání přečinů mladistvým ve věku od 15 do 17 let. Pokud spáchá takový čin dítě do 15 let, nejsou tyto trestně odpovědní, tudíž nelze řešit tyto přečiny v rámci trestního řízení, ale řeší se to formou občanského soudního řízení a mohou mu být uložena tato opatření: dohled probačního úředníka, zařazení do terapeutického, psychologického nebo jiného vhodného výchovného programu ve středisku výchovné péče nebo mu může být uložena ochranná výchova.

V případě, že je mladistvému uložena ústavní výchova, je tato výchova realizována v diagnostických ústavech pro děti, diagnostických ústavech pro mládež, dětských

výchovných ústavech, dětských výchovných ústavech se zvýšenou péčí, výchovných ústavech pro mládež a výchovných ústavech se zvýšenou péčí. V případě, že je mladistvý odsouzen k nepodmíněnému odnětí svobody, je toto realizováno ve věznicích se zvláštními odděleními pro mladistvé delikventy. A pokud byla mladistvému uložena zabezpečovací detence, je tato detence realizována ve zvláštních ústavech pro výkon zabezpečovací detence.

3. Prevence kriminality

K tomu, aby se zamezilo páčání trestné činnosti, případně aby se snížily následky páčání trestné činnosti, slouží prevence kriminality. „Prevenčí kriminality (v užším slova smyslu) rozumíme soubor nejrůznějších aktivit mimotrestního charakteru orientovaných na odstranění, oslabení či neutralizaci kriminogenních faktorů s cílem zastavit růst kriminality nebo docílit jejího zmenšení. Půjde tedy o působení na faktory kriminality, na příležitosti a podněty k páčání trestných činů, o působení na potenciální pachatele a potenciální oběti a o vytváření zábran proti páčání trestných činů“ (Novotný a kol., 2004, s. 172). Preventivní aktivity třídíme podle obsahového zaměření na prevenci sociální, prevenci situační a prevenci viktimologickou a podle okruhu adresátů na prevenci primární, prevenci sekundární a prevenci terciární.

3.1. Preventivní aktivity podle obsahového zaměření

3.1.1. Sociální prevence

„Sociální prevence je zastoupena nejšířeji, neboť je zaměřena na sociální kriminogenní faktory a na jejich překonávání či jejich neutralizaci. Sociální prevence je orientována na takové sociální kriminogenní jevy, jako jsou prostituce, alkoholismus a jiné toxikomanie, nezaměstnanost, chudoba, záškoláctví, extremistické skupiny, kasina, bezdomovci aj., na deformace v oficiální politice a v právním řádu či v působení médií, které mohou mít kriminogenní účinky, a na otázky kriminálně-preventivního či socializačního působení rodiny, školy, sociálních služeb a jiných institucí“ (Novotný a kol., 2004, s. 173).

3.1.2. Situační prevence

„Situační prevence je zaměřena na odstraňování kriminogenních situací, na omezování příležitostí ke spáchání trestných činů a na zvyšování rizika dopadení pro pachatele“ (Novotný a kol., 2004, s. 180). Programy situační prevence jsou orientovány na resocializaci pachatele prováděním profesionální přípravy, vhodným využíváním volného času, skupinovou terapií aj. s cílem zabránit recidivě.

3.1.3. Viktimologická prevence

Viktimologická prevence se koncentruje na využití viktimologických poznatků, je orientována především na potencionální a skutečné oběti trestných činů. Zaměřuje se na činnost osvětovou a poradenskou a na vštěpování obecných a speciálních zásad ochrany ohrožených osob. Dále také zahrnuje i výcvikové kurzy psychologické i fyzické sebeobrany,

terapeutické a rehabilitační zacházení po přestálém útoku i prevenci orientovanou na nebezpečí viktimologické recidivy.

3.2. Preventivní aktivity podle okruhu adresátů

3.2.1. Primární prevence

Primární prevence jsou preventivní aktivity adresovány veškerému obyvatelstvu, ať již celého státu nebo některého města či místa, nebo některým demograficky vymezeným skupinám obyvatel, např. mládeži, ženám, národnostním a etnickým menšinám. „Primární prevence působí plošně v tom smyslu, že působí na každého, aniž by brala v úvahu stupeň jeho kriminálního ohrožení nebo kriminální rizikovosti. Primární prevence se snaží prostřednictvím hospodářské politiky, sociální politiky, kulturní politiky, právní politiky aj. působit na příčiny kriminality“ (Novotný a kol., 2004, s. 189). Zvláštní pozornost je věnována na pozitivní ovlivňování zejména dětí a mládeže (využívání volného času, možnosti sportovního vyžití). Těžiště primární prevence spočívá v rodinách, ve školách a lokálních společenstvích. Jedná se zejména o výchovné, vzdělávací, volnočasové, osvětové a poradenské aktivity.

3.2.2. Sekundární prevence

„U sekundární prevence jsou preventivní aktivity orientovány na potencionální pachatele, na potencionální oběti a na kriminogenní situace. Sekundární sociální prevence je adresována především kriminálně rizikovým skupinám, jako jsou děti bez náležitého dozoru, děti dopouštějící se záškoláctví, alkoholici a narkomani, žebráci, bezdomovci aj. Může jít např. o nezaměstnané mladistvé či mladé dospělé, kterým se nedaří získat práci vzhledem k jejich nekvalifikovanosti a u kterých může mít preventivní význam jejich zařazení do programu profesní přípravy. Sekundární sociální prevencí je i práce terénních sociálních asistentů, kteří se pohybují mezi ohroženou mládeží v jejím přirozeném prostředí (ulice, kluby, diskotéky, herny, skateboardingové hřiště aj.)“ (Novotný a kol., 2004, s. 190). Veškeré preventivní aktivity by měly být přesně cílené.

3.2.3. Terciární prevence

Terciární prevence je zaměřena hlavně na předcházení kriminální recidivě u pachatele a viktimologické recidivě u oběti. Má pomáhat kriminálně narušeným v resocializaci (pracovní uplatnění včetně rekvalifikace, sociální a rodinné poradenství, pomoc při získávání bydlení).

Odpovědnost za oblast primární a sociální prevence spadá do působnosti rodiny, obce a Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy. Sekundární a terciární prevence je s ohledem na odbornou náročnost jednotlivých aktivit záležitostí rezortu Ministerstva práce a sociálních věcí a v některých souvislostech i Ministerstva spravedlnosti a Ministerstva zdravotnictví.

3.3. Způsob organizace preventivních aktivit v České republice

V České republice je prevence kriminality organizována na třech úrovních:

- 1) **Mezirezortní úroveň** - těžiště mezirezortní spolupráce spočívá ve vytváření preventivní politiky vlády ve vztahu k tradiční (obecné) kriminalitě a koordinaci preventivních činností jednotlivých rezortů zastoupených v Republikovém výboru pro prevenci kriminality a podněcování nových aktivit. Situační prevenci kriminality se věnuje Poradní sbor pro situační prevenci kriminality.
- 2) **Rezortní úroveň** – zde vycházejí programy prevence kriminality z věcné působnosti jednotlivých ministerstev, obohacují jejich běžné činnosti o nové prvky a přístupy a ovlivňují tvorbu příslušné legislativy.
- 3) **Místní úroveň** – na této úrovni jsou zapojeny do prevence kriminality orgány veřejné správy, policie, nevládní organizace a další instituce působící v obci. Podstatou systému prevence kriminality na místní úrovni je optimální rozložení působnosti v oblastech sociální a situační prevence s ohledem na regionální situaci, potřeby, možnosti, zvláštnosti.

Z hlediska účinnosti je nejefektivnější prevence kriminality na místní úrovni.

Co se týče preventivních aktivit v oblasti prevence kriminality dětí a mládeže je organizováno ve dvou následujících úrovních:

- 1) **Horizontální úroveň** – zde řadíme Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy, Ministerstvo zdravotnictví, Ministerstvo vnitra – Republikový výbor pro prevenci kriminality, Úřad vlády České republiky – Rada vlády pro koordinaci protidrogové politiky. Tyto orgány zejména iniciují a podporují optimální spolupráci při plnění úkolů v oblasti primární prevence rizikového chování.
- 2) **Vertikální úroveň** – v oblasti školství je primární prevence zabezpečována kraji, krajským koordinátorem primární prevence, pedagogicko-psychologickými poradnami, školami, školskými zařízeními. Na této regionální úrovni jsou zohledňovány místní podmínky a potřeby.

3.4. Prevence kriminality mládeže

„Základem úspěchu prevence kriminality je její včasné působení. Vychází z předpokladu, že prevence kriminality mládeže je proces, který je nutné nezanedbat, neodkládat a začít s ním od nejtútlejšího věku dítěte. Věk do tří let je rozhodující pro pozdější vytváření vlastní sebedůvěry a vlastní identity. Ty se mohou rozvinout pouze v bezpečném, klidném a láskyplném prostředí. Ve věku od tří do šesti let je možné začít s prevencí proti negativním jevům, které děti obklopují (kouření, alkohol, léky, apod.). Informace by měly být podpořeny prakticky příkladným chováním nejbližších osob. V tomto věku je chování nejbližších pro dítě největším vzorem. Ve věku do 12 let je položen základ pro vnímání odpovědnosti, která se promítá do jednání, spolupráce, plnění úkolů a těmito aktivitami se dále rozvíjí. Je to též období vytváření a rozvoje sociálních vztahů a vazeb (k rodičům, prarodičům, vrstevníkům, starší generaci). Je velmi důležité, o jakou kvalitu sociálních vztahů jde, zda tyto vztahy přispívají k požadovanému sociálnímu vyžívání, které je předpokladem budoucí integrace do společnosti. Nejvíce záleží na kvalitě socializačních norem především v rodině a ve škole. Záleží, zda je to prostředí pozitivně podnětné bezpečné pro formování hodnotového systému, hodnoty sebe sama, adekvátního sebevědomí, sociálních dovedností jednání a komunikování. Období do 18 let (ale často i déle) je jedno z nejdynamičtějších, nejsložitějších a nejrozporuplnějších období v životě člověka vůbec. Výrazně se zmenšuje vliv rodiny a školy, do popředí vstupuje vliv vrstevníků a kvalita využití volného času. Je to období vzpoury, negativismu a kritičnosti, sklonu k napodobování, dokazování si svoji odvahy. Mladiství neradi přistupují na kompromisy, projevuje se u nich zvýšený radikalismus. To vše zvyšuje ohrožení šikanou, extremismem, návykovými látkami. Významná je úroveň kvality výchovné práce ve školách, učilištích, výchovných ústavech pro mládež, zájmových klubech, kroužcích, mládežnických organizacích“ (Novotný a kol., 2004, s. 108 - 109).

Při preventivních aktivitách cílených proti kriminalitě mládeže musí být vždy respektována základní práva dětí a práva na soukromí jejich rodiny. Práva dítěte je potřeba dodržovat od primární prevence až po terciární prevenci. Dále musí být také zachováno i při vyhledávání ohrožených dětí a jejich rodin i při zacházení s provinilými dětmi. Při přijímání preventivních opatření je zapotřebí vždy jednat na základě odborných podkladů. V zájmu včasné prevence jde především o včasnou informovanost o závadném chování dětí, a to dříve než přeroste do závažnějších skutků, které je již nutné řešit prostřednictvím trestního práva.

3.5. Postavení školy (učitele) v rámci prevence kriminality

Jak už jsem dříve psala, že škola je jeden ze socializačních prvků výchovy, i v oblasti prevence kriminality je škola velice důležitá. V oblasti primární prevence v působnosti Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy je prevence primárně zaměřena na předcházení rozvoje rizik, které směřují zejména k následujícím rizikovým projevům v chování žáků:

- a) agrese, šikana, kyberšikana a další rizikové formy komunikace prostřednictvím multimedii, násilí, vandalismus, intolerance, antisemitismus, extremismus, rasismus a xenofobie, homofobie
- b) záškoláctví,
- c) závislostní chování, užívání všech návykových látek, netolismus, gambling
- d) rizikové sporty a rizikové chování v dopravě, prevence úrazů
- e) spektrum poruch příjmu potravy,
- f) negativní působení sekt,
- g) sexuální rizikové chování,

„Aktivity škol jsou cíleně směřovány k prokazatelně efektivní specifické primární prevenci a eliminaci aktivit z oblasti neefektivní primární prevence. K rozpoznání a zajištění pomoci včasné intervence nebo krizové intervence zejména v případech: traumatických zážitků - domácího násilí, šikanování, násilného chování, týrání a zneužívání dětí, včetně komerčního sexuálního zneužívání, ohrožování výchovy dítěte, experimentování s návykovými látkami (legální a nelegální návykové látky), rizikových stravovacích návyků vedoucích k poruchám příjmu potravy (mentální bulimie, mentální anorexie)“ (Metodické doporučení k primární prevenci rizikového chování u dětí, žáků a studentů ve školách a školských zařízeních, hlava I, článek 1, odst. 3).

„Základním principem primární prevence rizikového chování u žáků je výchova k předcházení a minimalizaci rizikových projevů chování, ke zdravému životnímu stylu, k rozvoji pozitivního sociálního chování a rozvoji psychosociálních dovedností a zvládnání zátěžových situací osobnosti“ (Metodické doporučení k primární prevenci rizikového chování u dětí, žáků a studentů ve školách a školských zařízeních, hlava I, článek 2, odst. 1).

„Specifická primární prevence – aktivity a programy, které jsou zaměřeny specificky na předcházení a omezování výskytu jednotlivých forem rizikového chování žáků. Jedná se o:

- a) všeobecnou prevenci, která je zaměřena na širší populaci, aniž by byl dříve zjišťován rozsah problému nebo rizika,
- b) selektivní prevenci, která je zaměřena na žáky, u nichž lze předpokládat zvýšený výskyt rizikového chování,
- c) indikovanou prevenci, která je zaměřena na jednotlivce a skupiny, u nichž byl zaznamenán vyšší výskyt rizikových faktorů v oblasti chování, problematických vztahů v rodině, ve škole nebo s vrstevníky“ (Metodické doporučení k primární prevenci rizikového chování u dětí, žáků a studentů ve školách a školských zařízeních, hlava I, článek 2, odst. 2).

„Nespecifická primární prevence – veškeré aktivity podporující zdravý životní styl a osvojování pozitivního sociálního chování prostřednictvím smysluplného využívání a organizace volného času, například zájmové, sportovní a volnočasové aktivity a jiné programy, které vedou k dodržování určitých společenských pravidel, zdravého rozvoje osobnosti, k odpovědnosti za sebe a své jednání. Tento typ prevence je významný v kontextu aplikace různých efektivních a vyhodnitelných specifických programů“ (Metodické doporučení k primární prevenci rizikového chování u dětí, žáků a studentů ve školách a školských zařízeních, hlava I, článek 2, odst. 3).

3.5.1. Efektivní primární prevence

Aby byla primární prevence efektivní, je zapotřebí, aby preventivní programy byly kontinuální a komplexní, dále aby byly preventivní programy interaktivní a v menších skupinách. Vytváření dobrého klimatu ve třídě a ve skupině, programy zaměřené hlavně na odolávání žáků sociálnímu tlaku zaměřeného na zkvalitnění komunikace, osvojování a rozvoj sociálně emočních dovedností a kompetencí, konstruktivní zvládání konfliktů a zátěžových situací, odmítání legálních a nelegálních návykových látek, zvyšování zdravého sebevědomí a sebehodnocení, posilování odvahy, stanovování realistických cílů, zvládání úzkosti a stresu apod. jsou dalším možným východiskem, aby byla primární prevence efektivní. Principy efektivní a vyhodnitelné prevence jsou založeny na soustavnosti a dlouhodobosti, aktivitě, přiměřenosti, názornosti, uvědomělosti. Naopak zastrasování a triviální přístup: „prostě řekni ne“, citové apely, pouhé předávání informací, samostatně realizované jednorázové akce, potlačování diskuse, stigmatizování a znevažování osobních postojů žáka/studenta, přednášky, pouhé sledování filmu, besedy s bývalými uživateli na základních

školách, nezapojení žáků/studentů do aktivit a nerespektování jejich názorů, hromadné kulturní či sportovní aktivity nebo návštěva historických a kulturních památek, které by měly být pouze doplňkem, nejsou moc efektivní.

3.5.2. Realizace prevence kriminality ve školách

Systém školské primární prevence je koncepčně rozvíjen a garantován v rámci sektoru školství. Cílovou skupinu zde tvoří primárně děti, mládež a mladí dospělí. Institucionálně je pak tato oblast prevence vázána na síť škol a školských zařízení a na systém institucí a služeb s nimi přímo spojených. Poradenské služby, které školy zřizují pro děti, mládež, žáky, studenty a jejich zákonné zástupce, jsou obvykle zajišťovány výchovným poradcem, školním metodikem prevence, případně školním psychologem nebo školním speciálním pedagogem.

Obsahem poradenských služeb je mimo jiné oblasti také prevence a řešení výukových a výchovných obtíží, sociálně patologických jevů (zejména šikany a jiných forem agresivního chování, zneužívání návykových látek) a dalších problémů souvisejících se vzděláváním a s motivací k překonávání problémových situací. Za poskytování těchto služeb odpovídá ředitel školy nebo jím pověřený pracovník.

Školy při realizování prevence kriminality spolupracují s mnoha institucemi. Jsou to zejména pedagogicko-psychologická poradna, střediska výchovné péče, krajský úřad, různí psychologičtí pracovníci, policisté a strážníci preventivně informačních skupin, pracovníci neziskových organizací se zaměřením na primární prevenci, atd.

Hlavním pracovníkem ve školách, který se zabývá prevencí kriminality, je školní metodik prevence. Činnost školního metodika prevence je upravena vyhláškou č. 72/2005 Sb., o poskytování poradenských služeb ve školách a školských poradenských zařízeních, ve znění pozdějších předpisů. Mezi standardní činnosti školního metodika prevence patří např. koordinace tvorby a kontrola realizace preventivního programu školy, koordinace a participace na realizaci aktivit školy zaměřených na prevenci záškoláctví, závislostí, násilí, vandalismu, sexuálního zneužívání, zneužívání sektami, prekriminálního a kriminálního chování, rizikových projevů sebepoškozování a dalších sociálně patologických jevů, metodické vedení činnosti pedagogických pracovníků školy v oblasti prevence sociálně patologických jevů (vyhledávání problémových projevů chování, preventivní práce s třídními kolektivy apod.), koordinace vzdělávání pedagogických pracovníků školy v oblasti prevence sociálně patologických jevů, koordinace spolupráce školy s orgány státní správy a samosprávy, které mají v kompetenci problematiku prevence sociálně patologických jevů. V oblasti informačních činností např. zajišťuje a předává odborné informace o problematice

sociálně patologických jevů, o nabídkách programů a projektů, o metodách a formách specifické primární prevence pedagogickým pracovníkům školy. Školní metodik prevence dále spolupracuje s třídními učiteli při zachycování varovných signálů, podílí se na realizaci Preventivního programu a na pedagogické diagnostice vztahů ve třídě, motivuje k vytvoření vnitřních pravidel třídy, která jsou v souladu se školním řádem, a dbá na jejich důsledné dodržování (vytváření otevřené bezpečné atmosféry a pozitivního sociálního klimatu ve třídě). Třídní učitel dále podporuje rozvoj pozitivních sociálních interakcí mezi žáky třídy, zprostředkovává komunikaci s ostatními členy pedagogického sboru a je garantem spolupráce školy se zákonnými zástupci nezletilých žáků třídy, získává a udržuje si přehled o osobnostních zvláštностech žáků třídy a o jejich rodinném zázemí.

4. Praktická část

Cílem praktické části bakalářské práce je aplikovat výše popsané teoretické poznatky do praktické podoby s ohledem na území Olomouckého kraje. Z důvodu velké obsáhlosti dat se nebudu věnovat všem oblastem. Budu se zde věnovat, formou analýzy sekundárních dat, stavu kriminality mládeže v Olomouckém kraji v letech 2010 – 2013, zda kriminalita mládeže v těchto letech klesá nebo roste, strukturu činů, které byly spáchány mládeží, ústavy, kde lze vykonat ochrannou výchovu a preventivním aktivitám probíhajícím v rámci Olomouckého kraje.

Olomoucký kraj jsem ve své práci zvolila z důvodu, že v tomto kraji bydlím, a proto je mi velice blízký.

4.1. Olomoucký kraj

Olomoucký kraj se rozkládá ve střední části Moravy a zasahuje i do její severní části. Celková rozloha kraje je 5267 km². Svou rozlohou tvoří 6,7 % z celkové rozlohy České republiky. Olomoucký kraj řadíme spíše k menším krajům a svou rozlohou zaujímá osmé místo mezi 14 kraji České republiky. Olomoucký kraj je geograficky členěn na severu hornatým pohořím Jeseníky s nejvyšší horou Praděd (1491 m n.m.) a na jižní části rovinatou Hanou. Je tvořen územím 5 okresů – Jeseník, Šumperk, Olomouc, Prostějov a Přerov. Na území Olomouckého kraje bylo stanoveno 13 správních obvodů obcí s rozšířenou působností a 20 správních obvodů s pověřeným obecním úřadem. Celkem je zde 399 obcí, z nichž má 30 přiznaný statut města a 12 statut městyse a žije zde 636 585 obyvatel (k 30.9.2013).

4.1.1. Kriminalita v Olomouckém kraji

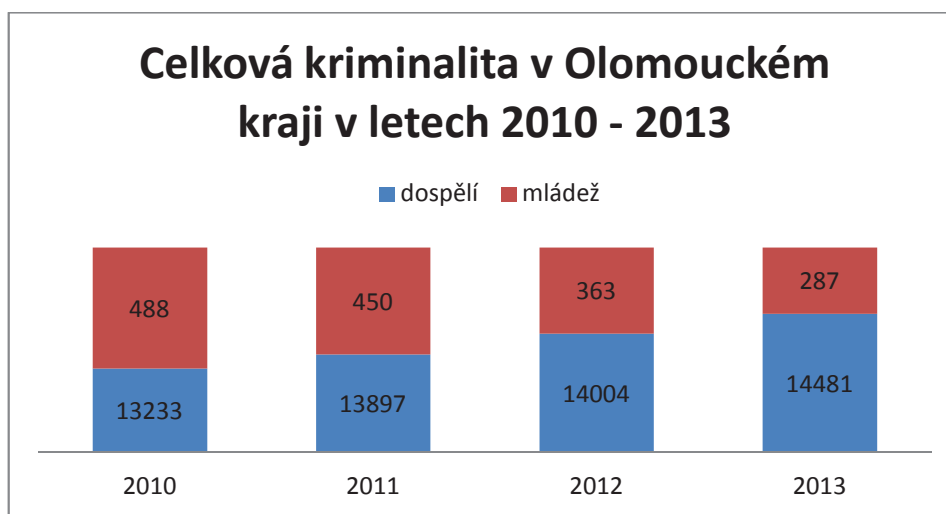
Olomoucký kraj je v porovnání s ostatními kraji v oblasti kriminality zhruba na 8. místě. Nejvíce trestných činů v letech 2010 - 2013 bylo spácháno v obcích v působnosti územního odboru Olomouc a nejméně spáchaných trestných činů bylo v obcích spadajících pod územní odbor Jeseník.

Typickými kriminogenními faktory v rámci Olomouckého kraje je velká panelová sídlištní zástavba ve větších městech s vysokou hustotou obyvatel a s ní spojená anonymita pachatelů trestné činnosti a velké množství předmětů zájmu pro pachatele trestné činnosti. Dále rozsáhlé nákupní zóny a přilehlá parkoviště nebo velké množství barů a heren, mohou ovlivňovat trestnou činnost na území kraje, především majetkovou trestnou činnost. Zejména v Olomouci je hlavní problém fluktuace osob a hustá komunikační síť, tudíž velký pohyb osob a často bývají pachatelé trestných činů osoby s bydlištěm mimo kraj. Dalšími problémovými oblastmi Olomouckého kraje je vysoká nezaměstnanost, mnoho lidí nemá dostatek finančních prostředků a žije zde také mnoho občanů tzv. sociálně vyloučených a poměrně vysoká koncentrace bezdomovců. V oblasti Jesenicka je problémovou oblastí velké množství rekreačních objektů a zahrádkářských kolonií, které jsou většinou nedostatečně zabezpečeny a zejména v zimních měsících jsou dlouhodoběji opuštěné, tudíž se často stávají terčem pachatelů trestné činnosti.

V souvislosti s páchaním trestných činů mládeží je velkým problémem v Olomouckém kraji nedostatečná kontrola způsobů trávení volného času dětí ze strany rodičů, vliv závadových part a také závislost mladistvých na drogách, kteří ve snaze obstarat si peníze na

drogy páchají trestnou činnost. Problémovou oblastí je také existence několika výchovných ústavů v kraji, jejichž chovanci často utíkají a páchají trestnou činnost.

Graf č. 1: Celková kriminalita v Olomouckém kraji v letech 2010 - 2013

Dle grafu je patrné, že zatímco kriminalita dospělých v Olomouckém kraji stoupá, kriminalita mládeže klesá.

4.1.1.1. Rok 2010

V roce 2010 bylo spácháno nezletilými pachateli (do 14 let) 129 skutků, mladistvými pachateli (15 – 17 let) 359. Celkem bylo objasněno 471 skutků, které byly spáchané dětmi od 1 – 17 let.

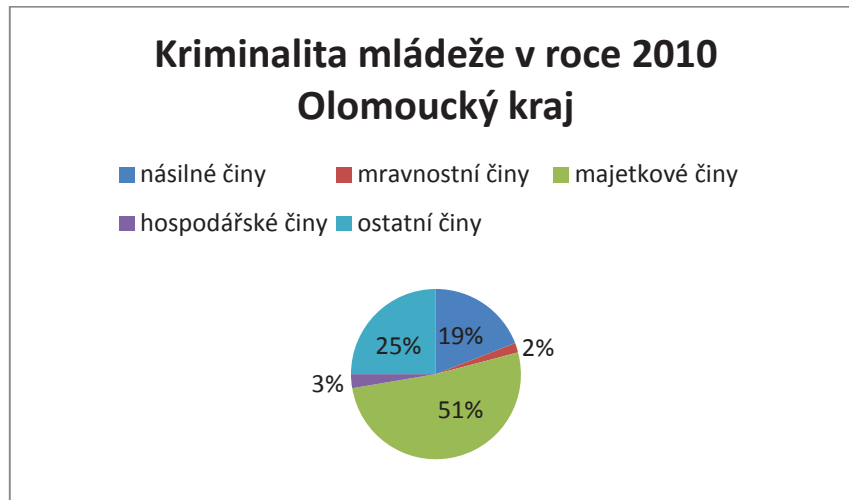
5 nejčastějších trestných činů spáchaných nezletilými pachateli byly krádeže vloupáním (27 skutků), úmyslné ublížení na zdraví (22 skutků), loupež (10 skutků), krádeže prosté (19 skutků), maření výkonu úředního rozhodnutí (9 skutků).

5 nejčastějších trestných činů spáchaných mladistvými pachateli byly loupeže (26 skutků), úmyslné ublížení na zdraví (22 skutků), krádeže vloupáním (82 skutků), maření výkonu úředního rozhodnutí (37 skutků), krádeže prosté (105 skutků).

Nejzávažnějšími činy spáchanými dětmi byly vražda (2 skutky), vydírání (11 skutků), znásilnění (3 skutky), pohlavní zneužívání (5 skutků).

Graf č. 2: Kriminalita mládeže v roce 2010 Olomoucký kraj

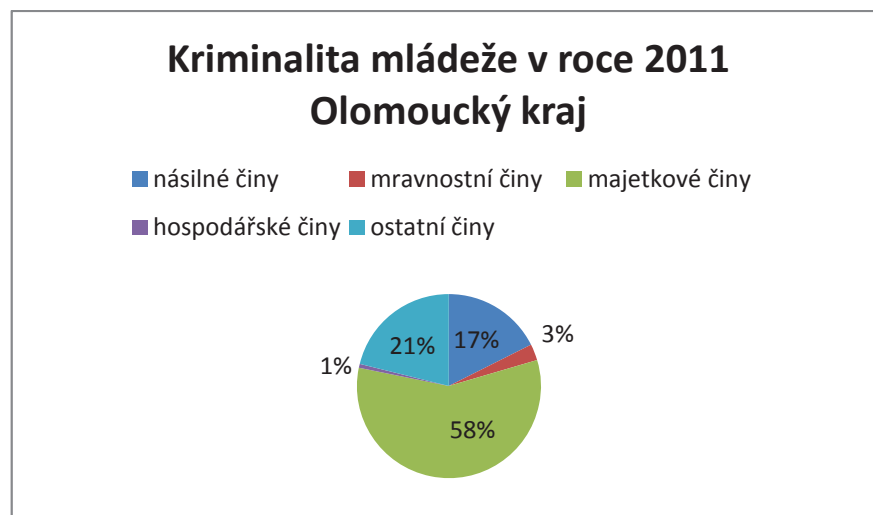

4.1.1.2. Rok 2011

V roce 2011 bylo spácháno dětmi celkem 450 trestných činů, objasněných jich bylo 435. Nezletilí spáchali 89 skutků a mladiství spáchali 361 trestných činů. Oproti roku 2010 klesl počet spáchaných trestných činů o 38 skutků.

Složení nejčastějších trestných činů je obdobné jako v roce 2010. V roce 2011 nebyla dětmi spáchána žádná vražda, trestný čin vydírání byl spáchán v 10 případech a pohlavní zneužívání se objevilo v 10 případech.

Graf č. 3: Kriminalita mládeže v roce 2011 Olomoucký kraj

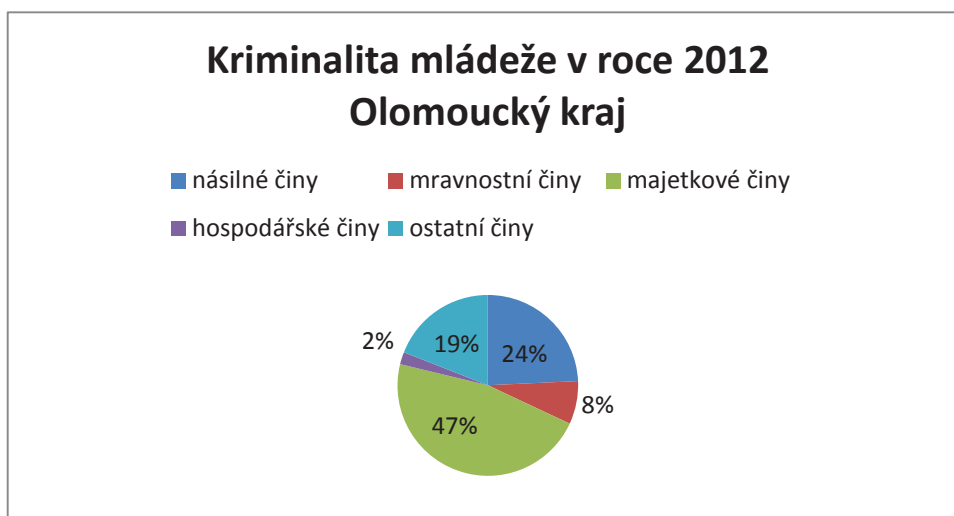
4.1.1.3. Rok 2012

V roce 2012 klesl počet spáchaných trestných činů dětmi o 72 skutků, celkově jich bylo spácháno 363. Objasněných trestných činů bylo 340.

Nezletilí spáchali 131 činů, což je nárůst o 42 činů oproti roku 2011. U mladistvých byl zaznamenán oproti roku 2011 pokles spáchaných trestných činů o 129 skutků.

Nejzávažnějšími činy spáchanými dětmi byly vražda (2 skutky), znásilnění (3 skutky) a objevil se zde i 1 případ únosu.

Graf č. 4: Kriminalita mládeže v roce 2012 Olomoucký kraj

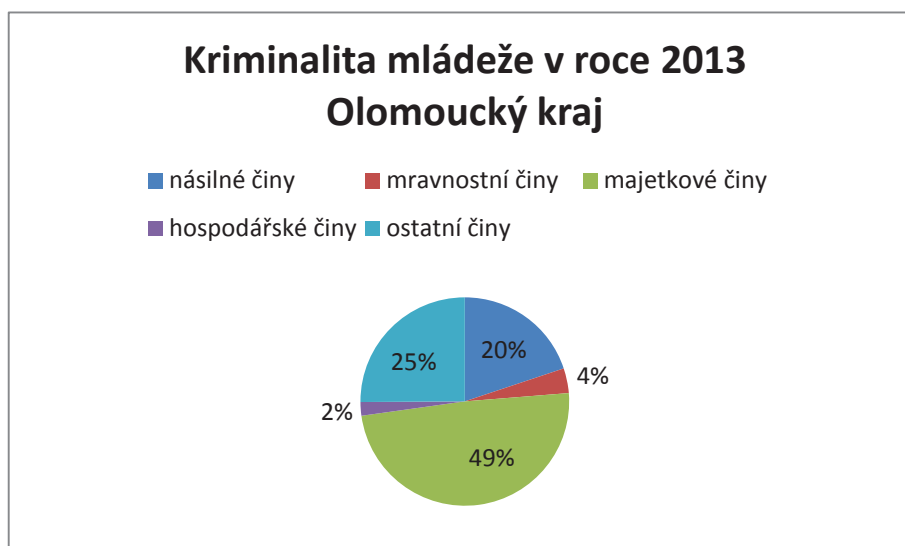

4.1.1.4. Rok 2013

Rok 2013 je rok, ve kterém je od roku 2010 nejnižší kriminalita mládeže. Celkem bylo spácháno 287 činů, objasněných jich bylo 270. Nezletilí spáchali 99 skutků a mladiství 188 skutků. Oproti roku 2012 klesl počet trestných činů nezletilých o 32 skutků a u mladistvých klesl počet o 44 činů.

Nejzávažnější trestné činy byly nebezpečné vyhrožování, které se objevilo v 5 případech, vydírání (8 skutků), znásilnění (1 skutek) a poprvé od roku 2010 se objevil trestný čin týrání zvířat (1 skutek).

Graf č. 5: Kriminalita mládeže v roce 2013 Olomoucký kraj

Závěr statistických dat kriminality mládeže v Olomouckém kraji

Dle výše uvedených dat klesla kriminalita mládeže v Olomouckém kraji od roku 2010 o 42 %. Nejčastěji páchanou kriminalitou dětmi je majetková kriminalita, jedná se zejména o různé druhy krádeží. Druhými nejčastěji páchanými trestnými činy jsou násilné činy, v letech 2010 – 2013 byly spáchány celkem 4 vraždy.

4.2. Ústavy pro výkon ochranné výchovy v Olomouckém kraji

V Olomouckém kraji je 5 zařízení, ve kterých lze vykonat ústavní výchovu nařízenou soudem. Jedná se zejména o výchovné ústavy. V těchto ústavěch lze navštěvovat základní školu a v některých i střední odborné učiliště. V případě, že je mladistvému nařízen výkon zabezpečovací detence, vykonává se buď ve Věznici Opava, nebo ve Vazební věznici a Ústavu pro výkon zabezpečovací detence Brno.

4.2.1. Dětský diagnostický ústav, středisko výchovné péče, základní škola a školní jídelna, Olomouc-Svatý Kopeček

Dětský diagnostický ústav, středisko výchovné péče, základní škola a školní jídelna Olomouc – Svatý Kopeček vznikl transformací Dětského výchovného ústavu 1.7.2004. Jedná se o příspěvkovou organizaci, přímo řízenou Ministerstvem školství, mládeže a tělovýchovy.

Ústav má kapacitu 24 dětí (3 skupiny). K diagnostickému ústavu náleží také středisko výchovné péče ve Valašském Meziříčí o kapacitě 8 dětí a středisko v Kelči o kapacitě 16 dětí. Během pobytu v Dětském diagnostickém ústavu navštěvují děti základní školu, která je jeho součástí. Zde pokračují kontinuálně v plnění své povinné školní docházky. Do dětského diagnostického ústavu jsou děti přijímány prostřednictvím kurátorů OSPOD s nařízenou ústavní či ochrannou výchovou, nebo vydaným předběžným opatřením.

4.2.2. Dětský domov se školou, základní škola a školní jídelna

Veselíčko1

Tento dětský domov jsou specializovaným etopedickým zařízením. Hlavní náplní činnosti je výchovně vzdělávací, terapeutická a poradenská péče o žáky převážně ve věku povinné školní docházky s nařízenou ústavní, popř. ochrannou výchovou. V rámci zařízení je zřízena základní škola. Kapacita dětského domova je 32 chlapců ve věku 7 – 18 let. Ke dni 31.8.2013 bylo v zařízení 22 chlapců. Celkem v období od 1.9.2012 do 31.8.2013 prošlo zařízením 40 chlapců. Dle složení klientů podle krajů bylo v dětské domově umístěno 25 dětí z Olomouckého kraje, 9 dětí z Moravskoslezského kraje, 2 děti ze Zlínského kraje, 3 děti byli z Jihomoravského kraje a 1 dítě z jiného kraje.

4.2.3. Výchovný ústav, dětský domov se školou, základní škola a střední škola, Dřevohostice, Novosady 248

Výchovný ústav, dětský domov se školou, základní škola a střední škola Dřevohostice je chlapecké zařízení pro děti s nařízenou ústavní výchovou. Kapacita ústavu je 48 dětí. V zařízení lze plnit povinnou školní docházku, jak na základní škole, tak i na středním odborném učilišti. K 31.8.2013 bylo ve výchovném ústavu 27 chlapců. V období od 1.9.2013 do 31.8.2013 nastoupilo do ústavu 31 chlapců, z toho 6 chlapců do 15ti let.

4.2.4. Výchovný ústav, dětský domov se školou, základní škola a střední škola, Šumperk

Tento ústav je výchovně-vzdělávací zařízení s kapacitou 40 dětí. V rámci dětského domova je zřízeno dle potřeby až 5 rodinných skupin po 8 dětech. K 30.6.2013 bylo ve výchovném ústavu umístěno 26 dětí.

4.2.5. Výchovný ústav, střední škola a školní jídelna, Žulová, Komenského 154

Zřizovatelem výchovného ústavu je Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy. Hlavní náplní činnosti je výchova a vzdělávání umístěných dětí. Kapacita je 32 dětí (24 dívek, 8 chlapců) ve věku 15 – 18, případně 19 let s nařízenou ústavní nebo uloženou ochrannou výchovou, případně umístěných na základě předběžného opatření se závažnými poruchami chování. Výjimečně zde mohou být umístěny i děti se závažnými poruchami chování s neukončenou povinnou školní docházkou mladší 15ti let. Součástí výchovného ústavu je střední škola, celkový povolený počet žáků školy je 20. Výchovný ústav se skládá ze dvou oddělení. Oddělení č. 1 je oddělení pro děti s poruchami chování připravující se na povolání vyžadující stálou kontrolu (3 skupiny dívek). Druhé oddělení je oddělení s výchovně léčebnou péčí (jedna skupina chlapců). Pečuje o děti vyžadující intenzivní individuální péči. Jedná se o chlapce se závažnými poruchami chování experimentující s návykovými látkami nebo drogově závislé. V průběhu školního roku 2012/2013 bylo do zařízení umístěno celkem 21 dětí, z toho na oddělení dětí připravujících se na povolání 12 dětí a na oddělení s výchovně léčebnou péčí 8 dětí. K 31.8.2013 se nacházelo ve výchovném ústavu 5 chlapců a 18 dívek.

4.3. Prevence kriminality mládeže v Olomouckém kraji

Prevence kriminality mládeže v Olomouckém kraji je realizována zejména prostřednictvím primární prevence kriminality. Jedná se o aktivity zejména v oblasti primární prevence ve školství, protidrogové prevence a sociální prevence.

Jedním z cílů primární prevence kriminality Olomouckého kraje je podpora programů zaměřených na prevenci rizikových projevů chování v oblasti vztahové, včetně prevence rizikové formy komunikace prostřednictvím multimédií, podpora programů zaměřených na prevenci rizikových projevů chování v oblasti závislostí, podpora programů zaměřených na prevenci rizikových projevů chování v oblasti vybraných závažných deviantních jevů: záškoláctví, spektrum poruch příjmu potravy, negativní působení sekt a sexuální rizikové chování. Dalšími cíli jsou podpora činnosti výkonu primární prevence zajišťované v Olomouckém kraji systémově i institucionálně - v první řadě věnovat maximální pozornost a pomoc výkonu primární prevence zajišťovaného na školách a školských zařízeních oblastními metodiky prevence, personálně ukotvenými v Pedagogicko-psychologické poradně Olomouckého kraje, udržet stabilizovanou síť nestátních neziskových organizací a jejich

doplňkových služeb a nabídek. Zajistit odpovídající finanční prostředky na primární prevenci, realizovat cíleně zaměřenou kampaň větší informovanosti vedení školských příspěvkových organizací v působnosti Olomouckého kraje o nutnosti realizace primární prevence, sledovat kvalitu a efektivitu práce v primární prevenci.

Sociální prevence v Olomouckém kraji je zaměřena na:

- sportovní aktivity (sportovní vybavení, skate + in line areály, sportovní plácky, školní hřiště zpřístupňovaná veřejnosti, sportovní vybavení + půjčovny);
- jiné zájmové aktivity (klubové, technické, umělecké), nízkoprahová zařízení pro děti a mládež + streetwork;
- poznávací akce, výchovné a terapeutické pobyty;
- krizová a poradenská zařízení (azylová zařízení, výchovná zařízení);
- specifické projekty (projekty na zvyšování právního vědomí, projekty participující na činnosti Probační a mediační služby ČR, Systém včasné intervence, Asistent prevence kriminality, Junior fan kluby – prevence diváckého násilí, apod.);

V Olomouckém kraji existuje síť služeb směřujících k efektivnímu zajištění primární prevence rizikových projevů chování.

Mezi základní poskytovatele služeb patří zejména:

- Školy a školská zařízení
- Pedagogicko-psychologická poradna Olomouckého kraje
- Olomoucký kraj
- Univerzita Palackého v Olomouci
- Nestátní neziskové organizace

Nejvýznamnější nestátní neziskové organizace podílející se na primární prevenci rizikového chování:

Jeseník:

- Darmoděj

Olomouc:

- P-centrum Olomouc
- Sdružení D

Prostějov:

- Nízkoprahový klub Prostějov (samostatné pracoviště Sdružení Podané ruce)
- Kontaktní centrum Želva (samostatné pracoviště Sdružení Podané ruce)

Přerov:

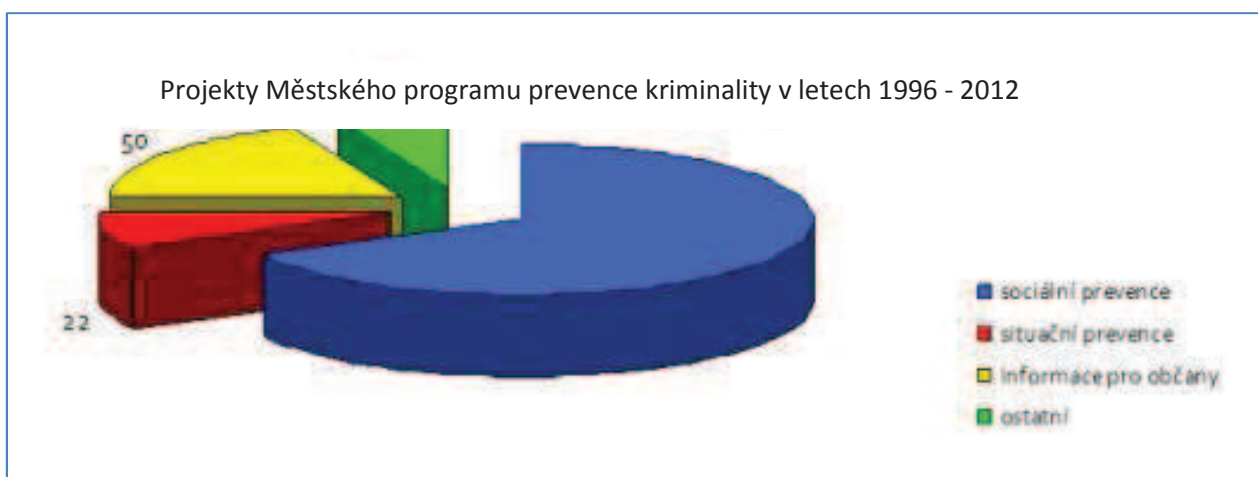
- Kappa-Help Přerov
- Resocia Přerov

Šumperk:

- Pontis Šumperk

Např. v Olomouci bylo v rámci programů prevence kriminality v letech 1996 – 2012 realizováno celkem 272 projektů (viz graf).

Graf č. 6: Projekty Městského programu prevence kriminality v letech 1996 - 2012

Zdroj: Statutární město Olomouc

Z grafu je patrné, že největší podíl představovaly projekty sociální prevence. K nejúspěšnějším programům v této oblasti patří:

- nízkoprahová klubová zařízení pro neorganizovanou mládež,
- zpřístupnění školních hřišť pro aktivity mimo školní výuku,
- podpora vzniku Domova pro ženy a matky s dětmi,
- podpora vzniku Lanového centra Proud,
- akreditované programy z oblasti specifické primární prevence,
- podpora projektů Střediska Samaritán pro lidi bez domova,
- probační program,
- projekt E-Bezpečí.

Tab. č. 2: SWOT analýza primární prevence kriminality Olomouckého kraje

S – silné stránky	W – slabé stránky
<ul style="list-style-type: none"> ▪ Uzákonění primární prevence rizikového chování. ▪ Vyhovující vertikální hierarchie zajištění primární prevence rizikového chování a prestiž a kvalitní horizontální spolupráce jednotlivých pozic v tomto systému (např. metodici prevence: krajský, oblastní, školní). ▪ Stabilní financování primární prevence rizikového chování z MŠMT ČR. ▪ Existence standardů primární prevence rizikového chování v resortu školství. ▪ Stabilizovaná síť NNO v Olomouckém kraji poskytující kvalitní služby v primární prevenci rizikového chování. 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Zpětná centralizace finančních prostředků na primární prevenci rizikového chování MŠMT ČR, neposkytování finančních prostředků krajům. ▪ Nevyhovující podmínky pro efektivní primární prevenci rizikového chování na školách, často formální přístup vedení škol k dalšímu vzdělávání pedagogických pracovníků v oblasti primární prevence. ▪ Nedostatečná finanční podpora primární prevence rizikového chování ze strany Olomouckého kraje. ▪ Nevyhovující úroveň evaluace primární prevence rizikového chování (zejména na školách). ▪ Nedostatečné (či omezené) využívání možnosti financování primární prevence rizikového chování ze strany EU.
O – příležitosti	T – hrozby
<ul style="list-style-type: none"> ▪ Cílené zaměření na řešení novodobých fenoménů a trendů v oblasti realizace primární prevence rizikového chování (deviantní chování cíleně spojené se zneužíváním elektroniky, nebezpečí internetu apod.). ▪ Zintenzivnění kampaně informovanosti ředitelů škol a školských zařízení o potřebě realizace primární prevence rizikového chování v souladu se zákonem nařízenými náležitostmi tvorby školního kurikula a současně nutnosti podpory dalšího vzdělávání pedagogických pracovníků v této problematice. ▪ Opětovná decentralizace finančních prostředků na primární prevenci rizikového chování z MŠMT na kraje. ▪ Razantní posílení financování primární prevence rizikového chování z rozpočtu Olomouckého kraje. ▪ Intenzivnější využívání možností a příležitostí financování primární prevence rizikového chování z dotací EU. 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Pokračující zhoršování či stagnace podmínek realizace výkonu primární prevence rizikového chování na školách a školských zařízeních (nedodržování zásad realizace tvorby kurikula, podceňování potřeby vzdělávání pedagogů, snížení přímé vyučovací povinnosti pro školní metodiky prevence atd.). ▪ Obecná vysoká míra společenské tolerance k alkoholu a tabáku vedoucí k absenci pocitu osobní odpovědnosti, podceňování rizik s tím spojených a pokračující nárůst počtu zejména mladých lidí užívajících ve zvýšené míře legální drogy (včetně dostupných léčiv). ▪ Zachování stávajícího systému financování primární prevence rizikového chování ze strany MŠMT jako donátora, bez opětovného převodu financí na kraje. ▪ Nedostatečné financování primární prevence rizikového chování, zejména z krajských finančních zdrojů. ▪ Realizace neodborné a nekvalifikované primární prevence rizikového chování na školách a školských zařízeních (zejména vstupem nekvalifikovaných realizátorů).

Závěr

Ve své bakalářské práci se věnuji zejména tomu, jaké jsou specifika kriminality mládeže a její prevence. Tato sociální skupina má řadu jistých typických rysů při páchání trestné činnosti na rozdíl od dospělých jedinců. Jedná se např. o to, že nejsou schopni dopodrobna naplánovat tento čin, proto dochází při tomto jednání k řadě chyb a často vede k rychlému dopadení pachatele. Jednají zkratkovitě a bez zvážení dané situace, často také zbytečně agresivně. Mají potřebu pochlubit se svým činem kamarádům. Hlavním důvodem, proč mládež páchá trestnou činnost, je, že chtějí vlastnit určité věci, oblečení, počítače, mobilní telefony, aby byli nejlepší, a z důvodu, že na tyto věci nemají peníze, snaží se je získat trestnou činností. Toto u kriminality dospělých jedinců nenajdeme, je to zejména z toho důvodu, že dospělí jedinci mají odlišný stupeň psychického a somatického vývoje.

Další oblastí, kterou jsem se ve své práci zabývala, jsou příčiny kriminality mládeže. Každý člověk je ve svém životě ovlivněn řadou faktorů, na základě kterých se potom chová a jedná. Nejsou to jen biologické a dědičné faktory, ale je to hlavně vliv rodiny, školy, vrstevníků, médií, prostě celé společnosti. Každé dítě napodobuje takové jednání a chování, které se kolem něj vyskytuje. Měli bychom si proto dát pozor před svými dětmi, jak mluvíme, jednáme a chováme se nejen mezi sebou (rodiči), ale i s ostatními členy společnosti. Rodina má největší vliv na to, jak bude dítě žít svůj život.

Velkou problémovou oblastí je také parta, popř. skupina vrstevníků, ve které se naše dítě vyskytuje. Dítě, které bylo doposud bezproblémové, se může dostat do party, kde začne (podle vzoru svých vrstevníků) kouřit, pít alkohol, páchat trestnou činnost a velice jednoduše se z něj stane dítě problémové. Proto by si měli rodiče všimnout, co jejich dítě dělá, s kým se stýká, jak tráví volný čas, apod. Již od malička by měli na děti působit preventivně, nejčastěji za pomoci školy. Což někdy nemusí být jednoduché, protože období mládí nemá jen specifické rysy v oblasti kriminality, ale i v oblasti vývoje, zejména psychického, citového a sociálního. Každý mladý člověk se chce rychle osamostatnit, dělat si vše po svém, bez dohledu rodičů a jiných autorit, a proto může být obtížné mládež v této věkové skupině k něčemu vést.

V praktické části mé bakalářské práce jsem se věnovala problematice páchání trestné činnosti v Olomouckém kraji, její prevencí a institucemi, kde lze v Olomouckém kraji vykonat ochrannou výchovu nařízenou soudem. Výchozími roky, které jsem si stanovila, byly roky 2010 – 2013. Dle statistických údajů Policejního prezidia České republiky jsem zjistila, že na rozdíl od trestné činnosti dospělých jedinců, kriminalita mládeže v Olomouckém kraji

v těchto letech klesá. Od roku 2010 klesla kriminalita této sociální skupiny dle dostupných údajů o 42 %, což je pozitivní zjištění. Nejčastěji páchaná kriminalita mládeže je majetková kriminalita, nejčastěji se jednalo o různé druhy krádeží. Nejzávažnějšími trestnými činy, které byly spáchány dětmi ve věku od 1 – 17 let na území Olomouckého kraje, byly vraždy; v letech 2010 – 2013 byly spáchány celkem 4 vraždy.

Tak jako stát, rodina a jiné instituce se snaží působit na děti preventivně i v Olomouckém kraji existuje celá řada institucí, které pomáhají tuto problematiku řešit. Jedná se o různé instituce, které nabízejí dětem různé sportovní aktivity, jiné zájmové aktivity, poznávací akce, výchovné a terapeutické pobyty, apod. A v případě, že se nedaří ani těmto institucím předcházet vzniku kriminality mládeže, může být uložena dětem ochranná výchova. V Olomouckém kraji je to celkem 5 zařízení, kde lze tuto ochrannou výchovu vykonat.

Dle výše uvedeného, z výsledků vyhodnocení statistických dat a sběru informací z odborné literatury jsem dospěla tedy k závěru, že kriminalita mládeže je stále velkou problémovou oblastí. Můj názor je ten, že by mělo dojít minimálně ke snížení věkové hranice trestní odpovědnosti, protože nejvíce agresivní bývají při páchání trestné činnosti právě nezletilí ve věku do 15 let, kteří nejsou nijak trestně odpovědní.

Seznam použitých zdrojů

LITERATURA

- 1) ALAN, J. *Etapy života očima sociologie*. Praha: Panorama, 1989, ISBN 80-7038-044-6
- 2) DUBSKÝ, J., URBAN, L. *Sociální deviace*. Praha: Policejní akademie České republiky, 2005, ISBN 80-7251-202-1
- 3) FISCHER, S., ŠKODA, J. *Sociální patologie*. Praha: Grada Publishing, 2009, ISBN 978-80-2417-2781-3
- 4) GIDDENS, A. *Sociologie*. Praha: ARGO, 1999, ISBN 80-7203-124-4
- 5) JEDLIČKA, R. a kol. *Děti a mládež v obtížných životních situacích*. Praha: Themis, 2004, ISBN 80-7312-038-0
- 6) KELLER, J. *Úvod do sociologie*. Praha: Slon, 2005, ISBN 80-86429-39-3
- 7) KRAUS, B. *K současným problémům mládeže*. Praha: Horizont, 1990, ISBN 80-7012-027-4
- 8) KRAUS, B. et al. *Středoškolská mládež a její svět na přelomu století*. Brno: Paido, 2006, ISBN 80-7315-125-1
- 9) KUBÁTOVÁ, H. *Rukověť autora diplomky*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2009, ISBN 978-80-244-2314-2
- 10) LABÁTH, V. a kol. *Riziková mládež, Možnosti potenciálních změn*. Praha: Sociologické nakladatelství, 2001, ISBN 80-85850-66-4
- 11) LOVASOVÁ, L. a kol. *Děti a jejich problémy sborník studií*, Praha: Sdružení linka bezpečí, 2005, ISBN 80-239-4482-7
- 12) MATOUŠEK, O., MATOUŠKOVÁ A. *Mládež a delikvence*. Praha: Portál, 2011, ISBN 978-80-7367-825-8
- 13) MIOVSKÝ, M. a kol. *Primární prevence rizikového chování ve školství*. Praha: Centrum adiktologie, 2010, ISBN 978-80-87258-47-7
- 14) MUNKOVÁ, G. *Sociální deviace (přehled sociologických teorií)*. Praha: Karolinum, 2001, ISBN 80-246-0279-2
- 15) MÜHLPACHR, P. *Sociální patologie*. Brno: Masarykova univerzita, 2002, ISBN 80-210-2511-5
- 16) MÜHLPACHR, P. *Sociopatologie*. Brno: Masarykova univerzita, 2008, ISBN 978-80-210-4550-7

- 17) NOVOTNÝ, O., ZAPLETAL, J. a kol. *Kriminologie*. Praha: ASPI Publishing, 2004, ISBN 80-7357-026-2
- 18) ONDREJKOVIČ, P. *Úvod do sociológie výchovy*. Bratislava: Veda, 1998, ISBN 80-224-0579-5
- 19) ORGONÍKOVÁ, L., FALDYNOVÁ Z. *Vzdělávací a poradenské programy pro absolventy*. Krnov: AKLUB Centrum vzdělávání a poradenství, 2007, ISBN 978-80-254-0125-5
- 20) PODANÁ, Z. *Fenomén delikvence mládeže v České republice a střeoevropském regionu*. Praha: Národohospodářský ústav Josefa Hlávky, 2011, ISBN 978-80-86729-68-8
- 21) PRŮCHA, J., WALTEROVÁ, E., MAREŠ, J. *Pedagogický slovník*. Praha: Portál, 2003, ISBN 80-7178-772-8
- 22) SAK, P. *Proměny české mládeže*. Praha: Petrklíč, 2000, ISBN 80-7229-042-8
- 23) SKOPALOVÁ, J. *Záblesky bezpečí dítěte*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2010, ISBN 978-80-244-2567-2
- 24) VEČERKA, K. a kol. *Mládež v kriminologické perspektivě*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2009, ISBN 978-80-7338-079-3
- 25) VESELÁ, J. *Některé problémy mládeže na začátku nového tisíciletí*. Pardubice, 2003, ISBN 80-7194-558-7
- 26) VYKOPALOVÁ, H. *Sociálně patologické jevy v současné společnosti*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2002, ISBN 80-244-0337-4
- 27) ZICH, F. *Úvod do sociologie*. Praha: EUPRESS, 2003, ISBN 80-86754-06-5
- 28) ZOUBKOVÁ, I. a kol. *Kriminologický slovník*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2011, ISBN 978-80-7380-312-4
- 29) ZOUBKOVÁ, I., MOULISOVÁ, M. *Kriminologie a prevence kriminality*. Praha: Armex Publishing, 2004, ISBN 80-86795-05-5

ZÁKONY

vyhláška č. 72/2005 Sb., o poskytování poradenských služeb ve školách a školských poradenských zařízeních, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů

Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník

INTERNETOVÉ ZDROJE

CEJP, M. a kol. *Tvorba a realizace projektů prevence kriminality mládeže* [online]. [cit. 2014-03-18]. Dostupné z: <http://www.kr-olomoucky.cz/clanky/dokumenty/1456/tvorba-a-realizace-projektu-prevence-kriminality-mladeze.pdf>

Dětský diagnostický ústav Olomouc [online]. [cit. 16. února 2014]. Dostupné z: <http://www.dduolomouc.cz/>

Dětský domov se školou Veselíčko [online]. [cit. 16. února 2014]. Dostupné z: <http://www.ddsveselicko.cz/>

Dětský domov se školou, základní škola a středisko výchovné péče Šumperk [online]. [cit. 16. února 2014]. Dostupné z: <http://www.dds-spkc.cz/>

Historie program v Olomouci [online]. [cit. 2014-03-01]. Dostupné z: <http://www.olomouc.eu/obcan/socialni-sluzby/program-prevence-kriminality/historie>

Kriminalita dětí a mládeže [online]. [cit. 2014-02-16]. Dostupné z: http://www.vazen.sk/kriminalita_deti_a_mladeze

Metodické doporučení k primární prevenci rizikového chování u dětí, žáků a studentů ve školách a školských zařízeních [online]. [cit. 2014-01-15]. Dostupné z: <http://www.zkola.cz/management/prehledpredpisu/metodickepokyny/Stranky/Methodick%C3%A9-doporu%C4%8Den%C3%AD-k-prim%C3%A1rn%C3%AD-prevenci-rizikov%C3%A9ho-chov%C3%A1n%C3%AD-u-d%C4%9Bt%C3%AD-a-ml%C3%A1de%C5%BEE.aspx>

Mladiství a kriminalita [online]. [cit. 2014-02-16]. Dostupné z: <http://trestni.juristic.cz/30794/clanek/trest2.html>

O Olomouckém kraji [online]. [cit. 2014-03-18]. Dostupné z: <http://www.kr-olomoucky.cz/o-olomouckem-kraji-cl-1362.html>

Prevence kriminality [online]. [cit. 2014-02-25]. Dostupné z: <http://www.mvcr.cz/clanek/web-o-nas-prevence-prevence-kriminality.aspx>

Program prevence kriminality 2014 [online]. [cit. 2014-03-01]. Dostupné z: <https://www.olomouc.eu/aktualni-informace/aktuality/15390>

Statistické přehledy kriminality [online]. [cit. 2014-02-16]. Dostupné z: <http://www.policie.cz/statistiky-kriminalita.aspx>

Strategie prevence kriminality Olomouckého kraje na období 2013 – 2016 [online]. [cit. 2014-03-18]. Dostupné z: www.kr-olomoucky.cz/clanky/dokumenty/2231/strategie-prevence-kriminality-olomouckeho-kraje-na-obdobi-2013-2016.docx

Výchovný ústav, dětský domov se školou, základní škola a střední škola Dřevohostice [online]. [cit. 16. února 2014]. Dostupné z: <http://www.vumdrevohostice.cz/>

Výchovný ústav, střední škola a školní jídelna, Žulová [online]. [cit. 16. února 2014]. Dostupné z: <http://www.vuzulova.cz/>

Zpráva o bezpečnostní situaci v Olomouckém kraji [online]. [cit. 2014-01-27]. Dostupné z: <http://www.policie.cz/clanek/zpravy-o-bezpecnostni-situaci-v-olomouckem-kraji.aspx>

Zpráva o situaci v Olomouckém kraji za rok 2010 [online]. [cit. 2014-01-27]. Dostupné z: http://www.policie.cz/soubor/zprava-o-situaci-v-olomouckem-kraji-za-rok-2010.aspx&sa=U&ei=V3lGU5_MC6GTywOvh4HYDg&ved=0CAYQFjAB&client=internal-uds-cse&usg=AFQjCNGp1lzwb8tT1hidHZBYtqUuPJxSQ

Zpráva o situaci v Olomouckém kraji za rok 2011 [online]. [cit. 2014-01-27]. Dostupné z: https://www.google.com/url?q=http://www.policie.cz/soubor/zprava-o-situaci-v-olomouckem-kraji-za-rok-2011.aspx&sa=U&ei=NnZGU-ODLsXL4AS5uYDIDg&ved=0CAoQFjAD&client=internal-uds-cse&usg=AFQjCNEWW54YdVvJBLYITo_FXI-btx9mIA

Zpráva o situaci v Olomouckém kraji za rok 2012 [online]. [cit. 2014-01-27]. Dostupné z: <https://www.google.com/url?q=http://www.policie.cz/soubor/zprava-o-situaci-v-olomouckem-kraji-za-rok-2012-pdf.aspx&sa=U&ei=NnZGU-ODLsXL4AS5uYDIDg&ved=0CAUQFjAA&client=internal-uds-cse&usg=AFQjCNHb3gizYZtu8lzydbglfgrZ3buAaA>

Seznam tabulek

Tab. č. 1: Struktura kriminality mladistvých podle obžaloby z trestných činů

Tab. č. 2: SWOT analýza primární prevence kriminality Olomouckého kraje

Seznam grafů

Graf č. 1: Celková kriminalita v Olomouckém kraji v letech 2010 – 2013

Graf č. 2: Kriminalita mládeže v roce 2010 Olomoucký kraj

Graf č. 3: Kriminalita mládeže v roce 2011 Olomoucký kraj

Graf č. 4: Kriminalita mládeže v roce 2012 Olomoucký kraj

Graf č. 5: Kriminalita mládeže v roce 2013 Olomoucký kraj

Graf č. 6: Projekty Městského programu prevence kriminality v letech 1996 - 2012

Seznam zkratk

OSPOD – Orgán sociálně právní ochrany dětí

ANOTACE

Jméno a příjmení:	Barbora Krainová
Katedra:	Pedagogiky a sociálních studií
Vedoucí práce:	Mgr. Tomáš Kadlec
Rok obhajoby:	2014

Název práce:	KRIMINALITA MLÁDEŽE A JEJÍ PREVENCE
Název v angličtině:	YOUTH CRIME AND ITS PREVENTION
Anotace práce:	<p>Téma této bakalářské práce je kriminalita mládeže a její prevence. V teoretické části mé práce se věnuji těmto oblastem – sociální deviace, mládež a její specifické rysy, kriminalita mládeže, příčiny jejího vzniku, typické rysy páchaní kriminality mládeže, struktura trestných činů páchaná mládeží a tresty, které tito mohou obdržet. V praktické části se snažím aplikovat výše uvedené teoretické poznatky do praktické podoby s ohledem na území Olomouckého kraje. Zde se věnuji stavu kriminality mládeže v letech 2010 – 2013, struktuře činů, které byly v těchto letech spáchány mládeží, ústavy, kde lze vykonat ochrannou výchovu a preventivním aktivitám probíhajících v rámci Olomouckého kraje.</p>
Klíčová slova:	Mládež, kriminalita mládeže, prevence kriminality
Anotace v angličtině:	<p>The theme of this work is youth crime and its prevention. In the theoretical part of the thesis is devoted to these areas - social deviance, youth and its specific features, youth crime, the causes of its origin, the typical features of committing juvenile crime, the structure of crimes committed by youth and the penalties which they may receive. In the practical part I try to apply the above theoretical knowledges into practical form with respect to the Olomouc Region. Here is devoted to the state of juvenile delinquency in the years 2010-2013, the structure of crimes that were committed in those years of youth, of the Constitution, which can be done protective care and preventive activities taking place in the Olomouc Region.</p>

Klíčová slova v angličtině:	Youth, youth crime, crime prevention
Přílohy vázané v práci:	
Rozsah práce:	55 stran
Jazyk práce:	Český jazyk